

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nadia Zorman

Protektivno otroštvo: pogled učiteljev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nadia Zorman

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Švab

Protektivno otroštvo: pogled učiteljev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Svoji mentorici dr. Alenki Švab se najlepše zahvaljujem za vso pomoč in nasvete.

Prav tako gre zahvala učiteljicam, ki so sodelovale v raziskavi, Janu in vsem, ki so mi pomagali pri diplomski nalogi in me spodbujali med študijem.

Predvsem pa bi se rada zahvalila svoji mami in očetu za vso podporo, pomoč in ljubezen.

Hvala vama iz vsega srca!

Protektivno otroštvo: pogled učiteljev

V svojem diplomskem delu se osredotočam na fenomen protektivnega otroštva, ki je družbeni konstrukt, ta pa se pojavi skupaj z nastankom moderne družine, le ta pa je vse bolj usmerjena v protekcijo otrok in njihovo blaginjo. Protektivno otroštvo najbolje opisuje imperativ »le najboljše je dovolj dobro«. Pojav protektivnega otroštva je rezultat različnih družbenih sprememb, med katere sodijo: pluralizacija družinskih oblik, upad rodnosti, višanje starostne meje mater ob rojstvu prvega otroka, prav tako pa tudi spremembe vrednot. Poznomoderno starševstvo je vse odgovornejše, načrtno, v vzgojo se pospešeno vključujejo tudi očetje, otroci pa imajo predvsem emocionalni pomen. Otroci so v poznomoderni percepirani kot individuumi, njihovo avtonomijo je potrebno ohranjati. Vendar pa, bolj ko se večja avtonomija, ki je bolj kot ne navidezna, bolj se večja nadzor nad otroki. Protektivno otroštvo podira tudi klasično hierarhijo v družini. Takšna vzgoja lahko povzroči razvajenost ter neubogljivost otrok, narcistične motnje, v nekaterih primerih pa tudi nepravilni duševni razvoj. V empiričnem delu diplomske naloge bom prisotnost protektivne vzgoje in posledice, ki jih le ta pusti na otrocih, preverjala pri učiteljicah razrednega pouka.

Ključne besede: otrok, vzgoja, protektivno otroštvo, družbene spremembe.

Protective childhood: teachers view

My thesis is focusing on the phenomenon of protective childhood, which is a social construct which is increasingly focused on the well-being of children and their protection. Protective childhood best describes the imperative of "only the best is good enough." The emergence of protective childhood is the result of different social changes which include pluralisation of family forms, falling birth rates, rising age of mothers at first birth, as well as changes in values. Late-modern parenting has an increasing responsibility and children have mostly emotional meaning. Children are in late-modernity perceived as individuals, their autonomy must be preserved. However, more than the autonomy is growing, which is more or less apparent, the more the control over children is increasing. Protective childhood breaks down the traditional hierarchy in the family. Such education can lead to spoiled and disobedient children, narcissistic disorders, in some cases, delay in mental development. In the empirical part of the thesis I will examine the presence of protective upbringing, and consequences that they leave on the children, with school teachers.

Key words: child, education, protective childhood, social changes.

KAZALO

1	UVOD	7
2	OTROŠTVO KOT DRUŽBENI KONSTRUKT	8
2.1	SPREMINJANJE POMENA OTROŠTVA SKOZI ZGODOVINO.....	8
3	DRUŽINA.....	10
3.1	SPREMEMBE V DRUŽINSKI SFERI.....	11
3.2	POZNOMODERNO STARŠEVSTVO	13
3.2.1	SOCIOLOŠKI DEJAVNIKI OTROKOCENTRIČNOSTI.....	13
3.2.2	POMEN OTROK	14
3.2.3	NAČRTOVANJE OTROK	15
3.2.4	PROJEKT »OTROK«	15
4	PROTEKTIVNO OTROŠTVO.....	16
4.1	OTROCI SO VIR STABILIZACIJE ODRASLIH	18
4.2	PROTEKTIVNO OTROŠTVO IN DEMOGRAFSKE SPREMEMBE.....	18
4.3	REPRODUKTIVNE TEHNOLOGIJE IN PRAKSE	19
4.4	SPREMINJANJE DRUŽINSKE HIERARHIJE.....	20
4.5	OBSEDENOST Z VZGOJO	20
4.6	TOKSIČNI STARŠI.....	22
5	VPLIVI PROTEKTIVNEGA OTROŠTVA NA OTROKA	23
5.1	ODNOSNE MOTNJE	24
5.1.1	PARTNERSKI ODNOS.....	25
5.1.2	PROJEKCIJA	25
5.1.3	SIMBIOZA.....	26
6	EMPIRIČNI DEL.....	27
6.1	CILJI IN NAMEN RAZISKAVE	27
6.2	METODA ZBIRANJA PODATKOV	28
6.3	PREDSTAVITEV VZORCA	28
6.4	VSEBINA VPRAŠALNIKA.....	29
6.5	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	29
6.5.1	VEDENJE UČENCEV IN UČENK.....	30
6.5.2	ODNOS UČENCEV IN UČENK DO UČITELJA	31
6.5.3	ODNOS STARŠEV DO UČITELJA IN ŠOLE	32
6.5.4	ODNOS STARŠEV DO OTROK.....	34
6.5.5	MOTNJE	36

6.6	DISKUSIJA.....	39
7	ZAKLJUČEK.....	42
8	LITERATURA.....	45
	PRILOGA – NAČRT INTERVJUJA.....	46

1 UVOD

Ob pogledu na domače ulice se vedno začudim, ko vidim sosedove otroke s preobilico raznolikih igrač, in ne le to, za hišami se bohotijo tudi ogromni otroški bazeni, peskovniki, gugalnice in druga igrala, ki otrokom omogočajo igro in razvedrilo. Polne so tudi police v knjižnicah in knjigarnah, na katerih stojijo nešteti priročniki in knjige o vzgoji otrok. Na spletu in na socialnih omrežjih najdemo prav tako tudi veliko spletnih strani o vzgoji, pripomočkih, igračah in oblačilih za otroke. Družba se je usmerila v otroka in v njegovo dobrobit z množico nasvetov, kako to doseči. Teh pa je na vsakem koraku ogromno. Sporočilo, ki ga nosijo vsi ti proizvodi, namenjeni vzgoji, pa nam dajejo vedeti, da bomo vzgojili srečnega in zdravega otroka, če bomo vse to seveda upoštevali.

Vzgoja, ki jo priporočajo ti vzgojni priročniki in nešteti zapisani nasveti, temelj na prijateljskem odnosu z otrokom. Skrb za njegove potrebe, omejitve ter avtoritarni način vzgoje pa sta pri teh starših že davno iz mode. Otroci postajajo enakovredni odraslim, ti pa otroško individualnost in samovoljo pozdravljajo ter cenijo. Otroštvo tako postaja vedno bolj načrtovan projekt, to pa vse zato, da bi bila vzgoja čim primernejša in da bi z njo otrok razvil vse svoje potenciale in dosegel cilje, ki si jih zamislijo starši.

Načini vzgoje in sam pomen otroštva niso konstantni, temveč se nenehno spreminjajo tudi zaradi različnih družbenih sprememb. V poznomodernosti pa postaja prevladujoč konstrukt protektivno otroštvo, ki zajema intenzivno skrb za otroka, njegovo blaginjo, izobraževanje in podobno (Švab 2001).

Vendar pa se otroci, ki so deležni omenjene protektivne vzgoje, ne odzivajo tako, kot bi bilo pričakovati. Tako tudi slišimo in beremo o povečanem številu motenj, kot so hiperaktivnost in podobno. Vse pogostejše so tudi učne motnje, otroci postajajo vedno bolj razvajeni, nesamostojni in so egoistično naravnani. Kako je torej lahko vzgoja, ki se osredotoča le na to, da bo otrokom čim boljše in je tako skrbno načrtovana, privedla do takšnega obnašanja otrok in celo njihovega neprimerne razvoja?

V svoji diplomski nalogi sem se odločila preveriti prav to. Raziskala bom, kaj protektivno otroštvo sploh je, kaj zajema, katere družbene spremembe so privedle do pojava le tega in kako takšna vzgoja vpliva na otroka. Rezultate takšne vzgoje in samo prisotnost le te bom v empiričnem delu naloge preverila pri petih učiteljicah razredne stopnje s pomočjo strukturiranega intervjuja. Le ta bo vseboval šest sklopov, ki bodo obravnavali vedenje učencev in učenk, odnose med učiteljicami in učenkami ter učenci, odnose med učiteljicami

in starši ter tudi odnose med samimi starši in otroci, kot jih vidijo učiteljice. Zadnji sklop pa se bo dotaknil tudi teme vedenjskih in učnospecifičnih motenj.

2 OTROŠTVO KOT DRUŽBENI KONSTRUKT

Alenka Puhar otroštvo opredeli kot obdobje, ki mora preteči, preden posameznik prestopi v svet odraslih ter mu je dodeljena pravica do lastnih odločitev in samostojnih dejanj, hkrati pa tudi do subjektivne odgovornosti zanje (Puhar 1989, 7). To obdobje naj bi bilo najbolj nezrelo, hkrati pa tudi najbolj nedolžen čas v življenjskem poteku posameznika. Pravi tudi, da je to čas, v katerem otrok odraste v polnopravni biološki in družbeni subjekt (Puhar 1989, 7).

Otroštvo predstavlja idiličen in brezskrben čas, saj otroci nimajo kakšnih posebnih obveznosti, za zadovoljitev potreb pa so seveda na voljo starši. Obenem je to nekakšna priprava za odraslo življenje, otroci pa posledično predstavljajo tudi prihodnost. Pomen otroštva se je skozi zgodovino precej spreminjal, enako tudi odnos starejših do otroštva. Je kulturni konstrukt, čigar pomene oblikujejo odrasli, in nikakor ni naravna ali biološka danost.

Otroštvo je zgodovinsko in kulturno variabilno. Konvencija o otrokovih pravicah definira otroka kot človeško bitje, mlajše od osemnajstih let, oziroma nepolnoletno osebo. Otrok še tudi ni pravni subjekt, zanj veljajo posebna zakonska določila ob primeru kaznivega dejanja. »Otrok velja za neoblikovano, nedoraslo, nedolžno bitje, ki je še v procesu obveznega šolanja, ki ni formalno sposobno prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja.« (Zidar 2003, 359) Prav tako velja, da je otroka potrebno zaščititi, odgovornost zanj pa nosijo njegovi starši.

Protektivno otroštvo je danes prevladujoč družbeni konstrukt v zahodnih družbah.

2.1 SPREMINJANJE POMENA OTROŠTVA SKOZI ZGODOVINO

Otroštvu je šele v pozni moderni zahodni družbi posvečena tolikšna pozornost. Če pogledamo v zgodovino, podobnega odnosa do otroštva ne bomo našli, kvečjemu popolno nasprotje le temu, saj so bili otroci pojmovani kot majhni odrasli, otroštva pa kot nekega ločenega obdobja niso poznali.

Beseda otrok je dolgo časa pomenila delovno silo, služabnika, tlačana ter celo hlapca in sužnja (Puhar 1982, 107). Otroštvo kot ločena sfera od odraslosti je bolj kot ne nov koncept,

ki skozi zgodovino sploh ni bil prepoznan, na Slovenskem pa se je vsaj na podeželju razlikovanje med otroštvom in odraslostjo obdržalo še do 19. stoletja.

V srednjem veku je bilo otroštvo omejeno na tisti čas, v katerem je otrok oziroma dojenček še popolnoma odvisen od matere. Po telesni osamosvojitvi se je otrok moral zgodaj začeti obnašati kot odrasel ter tudi pomagati pri delu. Otroka so po eni strani dojemali kot delovno silo – kot hlapca, ki so ga dokaj hitro uporabili pri različnih delih, po drugi strani pa so otroci že uživali pravice odraslih (Aries 1991). V tem času so otroci precej hitro zapuščali dom in družina ni imela takšne funkcije, kot jo ima sedaj. Otroštvo se je tako zaključilo predčasno, otroci so bili po hitrem postopku soočeni z realnostjo in dobesedno vrženi v svet odraslih. Takšen način pa je prevladoval predvsem med revnejšimi, večinoma kmečkimi družinami.

V 16. in 17. stoletju se je oblikovalo drugačno otroštvo; otroci so že bili ločeni od odraslih in kot pravi Aries (1991, 165), so odrasli v njih videli nekaj ljubkega in naivnega, bili so jim za razvedrilo.

Sedemnajsto stoletje pa je s seboj prineslo novo mišljenje, ki v otroku ni videlo več le zabave, temveč so se zanj začeli zanimati tudi iz psihološkega vidika in moralne skrbi, saj se je razširilo razmišljanje o različnih vzgojnih metodah, ki bi bile najprimernejše za otrokov razvoj (Aries 1991).

Razvoj šolstva je na tem področju povzročil veliko sprememb. Otroci so se v večji meri pričeli družiti s svojimi vrstniki, šola pa je bila precej pomembna tudi na področju vzgoje. »Šola je postala normalno sredstvo vpeljave v družbo, prehoda iz otroštva v odraslost in tako močno vplivala na funkcije družine; le ta je postala središče čustvene izmenjave med otroki in odraslimi« (Aries 1991, 447).

18. stoletje je prineslo večjo skrb za higieno in telesno zdravje, otrok pa je zavzel osrednje mesto v družini, ki se je začela umikati v zasebnost oziroma intimno. Družina tako postane skoncentrirana na oba partnerja in otroke, ki so postali dragocenejši in nenadomestljivi. Dosti bolj so se pričeli ukvarjati tudi z vzgojo, cilj le te pa je bil vzgojiti poštenega in razumnega odraslega (Aries 1991).

Na Slovenskem je bil zanimiv položaj otrok iz kmečkih družin, ki ga Puharjeva opisuje v svoji knjigi Prvotno besedilo življenja. Družino je povezovalo predvsem vsakdanje delo, vzgoja je bila le stranski produkt tega. Starejši bratje in sestre so pazili na mlajše. V tem času je bila zelo visoka tudi stopnja umrljivosti otrok, predvsem zato, ker matere niso mogle dovolj

dolgo dojeti zaradi obilice dela in tudi zaradi obdobj pomanjkanja hrane ter slabih življenjskih pogojev nasploh (Puhar 2004).

Vzgoja je bila stroga, vse se je vrtelo okoli dela, otroci pa so zelo hitro ponotranjili delovne navade, saj je na takšen način rasel tudi njihov ugled v očeh staršev. »Otrok je bil najprimernejši objekt, v katerega so odrasli lahko projicirali svoja lastna pričakovanja, želje, potrebe pa tudi sovražnosti. Bolj ko je bil nabit s temi projekcijami, trša je bila vzgoja in prej se je začela« (Puhar 2004, 51). Vzgoja je temeljila na tem, da so otroci morali ubogati na prvo besedo, prošnja s strani staršev naj bi bila znak slabosti. Vzgojne tehnike so veljale tako za fante kot za dekleta, kasneje pa se je začelo poudarjati, da morajo biti deklice ponižnejše ter bolj podredljive kot fantje (Puhar 2003, 106).

V tem času otrokom ni bilo tuje telesno kaznovanje. To je trajalo večinoma skozi celotno otroštvo, zaključilo pa se je, ko je otrok začel prestopati iz otroštva v čas odraslosti.

Vzgoja se je seveda v veliki meri razlikovala med kmečkimi in meščanskimi družinami, ki za razliko od kmečkih niso poznale tako trde vzgoje.

Otroci so v vsej zgodovini bili nepogrešljivi predvsem zaradi ekonomskih razlogov, saj so bili delovna sila, prav tako pa so predstavljali nekakšno starostno zavarovanje za svoje starše (Ule in Kuhar 2003). Najbolj so bili zaželeni prvorojenci, predvsem sinovi, drugim otrokom, ki pa jih je bilo v večini kar lepo število, pa se ni namenjal posebne pozornosti. Velikokrat so bili tudi nezaželeni, saj je vsak nov otrok pomenil tudi nova lačna usta.

Otrok je bil torej nekako manjvreden, pogosto je predstavljal nujno zlo, njegove potrebe pa so bile s strani staršev prezrte. Šele sedaj se je situacija začela obračati, otrok postaja center družbe in dragocena dobrina. Dejala bi lahko, da je družba zaplavala iz ene skrajnosti v drugo.

3 DRUŽINA

Pomen otroka je bil torej skozi zgodovino daleč od tega, kar predstavlja sedaj. Položaj otrok se je spreminjal in preoblikoval skozi leta, razlika pa je precej očitna, če primerjamo pozno moderno pojmovanje otroka s srednjeveškim. Pomen otroštva je tesno povezan z družbenimi spremembami, predvsem tistimi, ki so se zgodile v sami družinski sferi.

3.1 SPREMEMBE V DRUŽINSKI SFERI

Kako pa se je sploh lahko položaj tako zelo spremenil? Poznamodernost je s seboj prinesla nekaj korenitih sprememb, ki so pomembno vplivale na družino in povzročile drugačno dojetje otroštva ter postavile otroka na piedestal.

Za razumevanje celotnega konteksta protektivnega otroštva je nujno, da predstavim, katere so torej bile te spremembe v družinskem življenju.

Ena izmed temeljnih sprememb, ki so značilne za postmoderno družino, je pluralizacija družinskih oblik. Povečuje se število enostarševskih in reorganiziranih družin, medtem ko nuklearna družina postaja manj pogosta. Naraščajo tudi istospolne družine in enočlanska gospodinjstva. Obenem pa lahko zaznamo tudi spremembe v številčnosti družine, saj število njenih članov upada, kar pa bi lahko bilo povezano tudi z upadom rodnosti. Po raziskavah so v Sloveniji najpogostejše družine z enim otrokom (Švab 2001).

Vključno s temi spremembami opazimo tudi upad porok in s tem povečanje kohabitacij. Zvišala se je starost parov ob poroki, naraščajo pa tudi zakonske razveze in ponovno poročanje.

Kot sem že omenila, so v postmoderni družbi torej prisotne tudi spremembe v rodnosti, saj le ta upada, hkrati pa se zvišuje starostna meja mater ob rojstvu prvega otroka. Ravno zaradi tega se deformira tudi družina, prav tako pa narašča število otrok, ki so rojeni v izvenzakonski zvezi.

Ena izmed večjih sprememb, ki je posledično vplivala tudi na spremembe v družinskem življenju, je fenomen množičnega zaposlovanja žensk, ki se je pričelo nekje od leta 1960 naprej. V Sloveniji oziroma v takratni Jugoslaviji so se ženske zaradi potreb po delovni sili začele zaposlovati že kar po drugi svetovni vojni. Sicer lahko govorimo o zaposlitvi žensk že prej, vendar pa se po 1980. letu opazi zaposlitveni vzorec, ki je vse bolj podoben moškemu zaposlitvenemu vzorcu. Družinsko življenje se je zaradi tega bilo prisiljeno spremeniti ter prilagoditi novo nastalim razmeram. To naj bi bila tudi posledica poznejšega materinstva in tudi zgodnejše nadaljevanje kariere mater po rojstvu otrok. Razlog le tega pa se skriva tudi v nestabilnosti in nepredvidljivosti v sferi dela, ki grozi ženski z izgubo dela ali po daljši odsotnosti razporeditev na slabše delovno mesto (Švab 2001).

Eno izmed večjih sprememb je prispeval tudi porast potrošništva. Potrošniško usmerjena družba je tako svoj trg našla tudi na področju družine in vzgoje. »Ne gre le za ideološke in

ekonomske vidike, kjer je družina temeljna enota potrošnje, ampak predvsem za potrošništvo kot del osnovnega družinskega socializacijskega programa. Otrok je tako že od vsega začetka vzgojen v potrošnika, priuči se mu želja po trošenju« (Švab 2001). Značilna sestavina potrošništva je neskončen seznam želja, pri katerem se po zadovoljitvi ene želje na njenem mestu takoj pojavi nova. Ker pa se je potrošništva potrebno priučiti, je ravno družina idealna za to. Potrošništvo se percipira predvsem kot žensko delo in zaradi tega postavlja mater, ki je tudi osrednja figura socializacije, na mesto učiteljice potrošništva (Švab 2001). Otroštvo pa predstavlja tudi donosen trg zaradi različnih vzgojnih priročnikov, nešteti igrači in drugih dobrin, »nujno« potrebnih za ustrezen razvoj otrok.

Spreminjajo pa se tudi vrednote. Zadnjih petindvajset let smo priča, kot pravi Inglehart, postmodernemu obratu (Inglehart v Švab 2001):

- Od vrednot za preživetje k vrednotam blaginje.
- Od motivacije za doseg ciljev k postmaterialistični motivaciji.
- Naraščanje poudarjanja individualne svobode in zavračanje birokratske avtoritete.

Prisotno je pogostejše odobravanje splava, zakonske razveze, homoseksualnosti, izvenzakonskih odnosov in podobno (Švab 2001).

Poleg vrednot se je spremenila tudi ideologija o družinskem življenju. Nastajajo nove ideologije okoli novih tematik, ki jih prinaša spreminjanje družinskega življenja. Švabova govori na tem mestu o novem očetovstvu, protektivnem otroštvu in podobno (Švab 2001).

Spremenila se je tudi zasebnost oziroma intima. "V pozni moderni je spreminjanje intimnosti intenziven proces, povezan s povečanjem osebne avtonomije posameznic in posameznikov, z reflektivnim konstruiranjem izbirnih biografskih zgodb in življenjskih stilov ter s spremenjenim pomenom zasebnosti." (Mihelj 2002, 86) Družine se soočajo s strukturnimi spremembami, katerih posledica je vedno večja individualizacija akterjev, ki sedaj sami sprejemajo odločitve glede otrok, zakona in podobno (Beck in Beck – Gernsheim 2006). To avtonomno delovanje je odziv na spremembe, skozi katere gre družba. Spreminjajo se tudi zasebni odnosi, pojavlja se proces demokratizacije zasebnosti, ko posamezniki, tako moški, ženske kot tudi otroci, stopajo v intima razmerja kot enaki subjekti. Giddens to poimenuje čisto razmerje, gre torej za razmerje enakih (Giddens 2000, 87). Takšna razmerja lahko prepoznamo v odnosih med starši in otroki.

3.2 POZNOMODERNO STARŠEVSTVO

Šele v poznem modernem času lahko odnose med starši in otroki označimo za pravo razmerje. Nekje do dvajsetega stoletja kaj takšnega ni bilo mogoče, saj je vse do tedaj bič, glava družine, oče tisti, ki je imel vso avtoriteto, z otroki pa se ni ravno kaj dosti ukvarjal, podobno tudi matere ne. Šele v 60-ih se strukturira družina, v kateri postajajo vse pomembnejši medsebojni odnosi. Družbe ta čas postajajo vse bolj otrokocentrične (umirjajo se vojne, industrija je v uspešnem zagonu ...). Družinsko življenje se osredotoča na otroke, ki jim starši namenjajo vedno več pozornosti, dejavnosti in tudi investicij. »Otroci so tisti, ki zares strukturirajo družinsko življenje« ter »postajajo element ekonomskega, časovnega in moralnega discipliniranja svojih staršev.« (Mihelj 2002, 98).

Ob istem času, ko se je dogajala deinstucionalizacija same družine, pa se je večala in krepila starševska odgovornost do otrok. Nastal je »normativni kompleks odgovornega starševstva, ki je zavezujoč za oba starša.« (Ule in Kuhar 2003). Odrasli se sedaj v večini primerov zavestno odločajo, kdaj je pravi čas za otroke, saj želijo zanje kar najbolj poskrbeti. »Sedanja nizka stopnja rodnot je institucionalno teorijsko gledano rezultat učinkovanja normativnega kompleksa odgovornega starševstva.« (Ule in Kuhar, 2003, 57).

Priročniki in revije staršem svetujejo, da se čim bolj ukvarjajo z otroki. "Starši preživljajo več časa s svojimi otroki kot kadarkoli, se z njimi pogovarjajo in jih tudi poslušajo." (Mihelj 2002, 98). Otroci tako postajajo enakopravnejši, njihova prihodnost pa postane staršem glavna prioriteta.

3.2.1 SOCIOLOŠKI DEJAVNIKI OTROKOCENTRIČNOSTI

Kar nekaj socioloških dejavnikov je tesno povezanih s prisotnostjo povečane otrokocentričnosti v pozni moderni, spremembe in pojavi v družbi pa se seveda odražajo tudi pri vzgoji otrok in samem pomenu otroštva ter otrok.

- V drugi polovici 20. stoletja je prišlo do zmanjševanja družin, zmanjšala se je rodnot, posledica tega pa je tudi, da se sedaj starši lahko posvečajo vsakemu otroku posebej.
- Ta čas se je tudi zmanjšal delovni čas, tako lahko starši preživijo več časa s svojimi otroki.
- Zvišal se je življenjski standard, tako je več sredstev namenjenih otrokom.

- Z razvojem socialne države je prišlo tudi do razvoja denarnih in storitvenih oblik pomoči, nadomestil in podobno, kar pa je namenjeno otrokom. Obenem so se razvili tudi višji standardi starševstva; le to je postalo zahtevnejše in tudi »vse bolj družbeno spremljan in nadzorovan projekt« (Miheljak 2002, 99).
- Na voljo je veliko priročnikov ter nasploh literature o vzgoji, ki poudarja blagostanje otrok, njihovo dobro počutje, kar pa za starše predstavlja precej zahtevno in naporno delo. (Miheljak 2002, 99)

3.2.2 POMEN OTROK

V predindustrijskih družbah so otroci, kot sem že napisala, imeli predvsem ekonomski pomen, bili so delovna sila, dediči posesti in imena. Z industrializacijo pa se začne spreminjati tudi družina; otroci so postali strošek in ne več ekonomska korist. Potrošniško usmerjena družba je v otrocih našla tržno nišo, kar prispeva k temu, da otroci postajajo vedno večje finančno breme svojih staršev. Ljudje se torej za otroke odločajo predvsem zaradi emocionalnih potreb. Biti mama oziroma oče pa pomeni biti emocionalno nujno potrebno, saj nam otroci zagotavljajo psihološke koristi in predstavljajo smisel življenja, nas osrečujejo. (Ule in Kuhar, 2003)

Otroci lahko predstavljajo tudi priložnost za neizživete sanje in želje staršev, ki od njih pričakujejo le najboljše. Uletova in Kuharjeva pravita, da otrok predstavlja naravno stran in oddih od stresnega življenja, ki mineva v znamenju pritiskov karier, priložnosti ... (Ule in Kuhar, 2003) Otrok pomaga pri uravnoteženju življenja, predstavlja čustveno stran v vedno bolj racionalnem življenju, s tem pa se za otroka ustvarjajo velika pričakovanja. Vzgoja je postala kot nekakšna menjava. Otroci naj bi svojim staršem kot povračilo za skrb pomagali dosežati odprtost, spontanost in tudi kompenzacijo neuresničenih ciljev ter sanj. (Ule in Kuhar, 2003)

»Otrok lahko daje našemu življenju vseživljenjski smisel, vsebino in sidrišče v času, ko so vse druge dejavnosti, cilji in odnosi postali poljubni in zamenljivi, ko so vsi drugi projekti začasni in negotovi. Otroci so tu kot dejstvo in za vedno.« (Ule in Kuhar 2003) Torej lahko rečemo, da otroci v pozni moderni družbi predstavljajo neko trdnost, gotovost in tudi oddih od življenja, ki postaja iz trenutka v trenutek bolj negotovo.

3.2.3 NAČRTOVANJE OTROK

Poleg želje po otroku se seveda pojavljajo tudi dileme in vprašanja o pripravljenosti na otroka, ki je v vsakem pogledu ogromna obveznost. Tu prihaja do konflikta med željo po otroku in željo po lastnem življenju, ki pomeni svobodo, samouresničenje, in je značilna za današnjo (pozno moderno) individualizirano družbo. Porajajo se dvomi o tem, ali bodo posamezniki zmožni poskrbeti za otroka in njegovo vzgojo. Našim staršem ali starim staršem se takšne skrbi še niso porajale, sedaj pa se zahteve, povezane z otrokom, vse bolj stopnjujejo. Poleg ostalih so velikokrat dejavnik dvoma tudi finančne zahteve, saj »optimalna skrb« za otroka predstavlja tudi velik finančni zalogaj. Odgovorni starši naj bi bili sposobni svojemu otroku zagotoviti primerno otroško sobo, igrače, počitnice ... Svojim otrokom bi morali omogočiti vključevanje v različne športne in druge dejavnosti, ki seveda zahtevajo plačilo. »Sodobni ljudje imajo le toliko otrok, kot si jih lahko privoščijo« (Hausler v Ule in Kuhar 2003).

Sodobni starši so ob obilici priročnikov in raznih nasvetov o primerni vzgoji zmedeni in hkrati preobremenjeni. Porajajo se jim neskončni dvomi, med katere sodijo stalnost oziroma zanesljivost delovnega mesta, varstvo otrok, samo razmerje staršev, tehnike vzgoje in podobno. Vse pogosteje prihaja tudi do dvomov o tem, ali je posameznik dovolj čustveno razvit za starševstvo, pripravljen na odpovedovanje lastnim interesom v korist otroka. Starševstvo se je torej iz nekdanjega čisto naravnega preoblikovalo v zahtevni projekt, zaradi katerega se tudi vedno več posameznikov odloča za življenje brez otrok. »Tako nastane svojsko spiralno gibanje; kolikor manj otrok se rodi, toliko bolj cenimo tiste, ki se rodijo; toliko več vlagamo vanje, toliko dragocenejši so in toliko zahtevnejše je starševstvo. Kolikor pomembnejši in dražji nam je vsak otrok, toliko bolj se ljudje bojijo neznanskih nalog in dolžnosti, povezanih s starševstvom – in se odločajo proti potomstvu.« (Ule in Kuhar 2003, 59)

3.2.4 PROJEKT »OTROK«

Zaradi vseh dvomov, premišljevanja in podobnih dilem se izgubi spontanost in tako se rojevajo skrbno načrtovani otroci. Ule in Kuharjeva celo menita, da prihaja do preveč odgovornega in posesivnega starševstva. Vzgoja postaja tovaznanost, dobri starši se je morajo naučiti, jo študirati, lastne izkušnje ter izkušnje starejših pa nimajo več prave vrednosti. (Ule in Kuhar, 2003)

Vzgoja se spreminja v zahteven projekt predvsem zaradi strahu pred neuspehom v primeru neupoštevanja strokovnih napotkov. Starši se bojijo, da bi otroku škodovali, če ga ne bodo vzgajali po strokovno odobrenih smernicah in mu nudili vsega, kar naj bi koristilo njegovemu razvoju. »Vzgoja otrok je vpeta med željo po vzponu in grožnjo družbenega padca.« (Ule in Kuhar 2003, 59)

Tehnološki napredek družbe, poplava pripomočkov za otroke na vsakem koraku je fizično skrb za otroka precej poenostavil. S tem pa se odkrivajo nova področja, ki jim starši namenjajo skrbi, in s tem se tudi večajo pritiski na otroke. »Otroštvo postaja vse bolj projekt, ki potrebuje skrben in stalen nadzor razvojnih stopenj in vodenje. Otrok postaja na nov način odvisno bitje, ki potrebuje stalno prisotnost odraslih oseb, ki definirajo, skrbijo, svetujejo, upravljajo s sedanjimi in prihodnjimi duševnimi in telesnimi potrebami otroka« (Ule in Kuhar 2003, 59). Ta projekt pa se vedno daljša, saj so otroci čedalje več časa odvisni od svojih staršev, ki pa po drugi strani od svojih otrok tudi vedno več pričakujejo. Če toliko vložijo v otroka, na koncu tudi pričakujejo to nekako vrnjeno, v smislu doseganja ciljev, ki so jih za otroka izbrali starši. »Kdor govori, da naj bo njegov otrok boljši od njega, ne misli toliko na otroka kot pa nase« (Ule in Kuhar 2003, 59).

Velikokrat pa se seveda zgodi, da otrok ne doseže zastavljenih ciljev, ki so jih zanj določili starši. Nekateri se s tem lahko sprijaznijo in imajo otroka radi brezpogojno, spet pa drugi starši občutijo to kot lasten neuspeh in so razočarani ter jezni na otroka. »Starši in vzgojitelji pogosto projicirajo na otroke svoje potisnjene želje, ki se prikrito izrazijo kot jeza na otroka.« (Ule in Kuhar 2003, 60). Pričakovanja staršev rastejo, želijo si nič manj kot le najboljše za svojega otroka in tako velikokrat spregledajo, katere so v resnici potrebe ter tudi želje njihovega otroka. To se velikokrat zgodi predvsem v družinah z enim otrokom, tam pa, kjer jih je več, pritisk ni tako močen, saj se le ta porazdeli med njimi. Negotovi časi pritisk še spodbujajo, saj so starši v skrbeh za poklicno pot svojih otrok. Tako od njih zahtevajo, da so uspešni pri šolanju in da se zaposlijo v donosnih panogah. Če pa otrok ne ustreže željam svojih staršev, lahko pride tudi do razgretih čustev in konfliktov v družini (Ule in Kuhar 2003).

4 PROTEKTIVNO OTROŠTVO

Otroštvo oziroma socialna figura otroka je družbeni konstrukt, ki se pojavi v moderni dobi skupaj z nastankom moderne družine, ki je vedno bolj usmerjena v blaginjo in projekcijo

otrok (Švab 2001). V sredini osemnajstega stoletja se začenja promovirati povečano varstvo otrok, povezava medicine in socialne sfere v tem času pa poskrbi, da se pripisuje vedno večji pomen pravilnega ravnanja z otroki med odraščanjem (Švab 2001). Pozno moderno obdobje prinaša vedno večjo usmerjenost v blaginjo otrok. Otroštvo in sam pomen se spreminjata skupaj s preoblikovanjem družinskega življenja. »Proces spreminjanja otroštva skozi njegovo intenziviranje v postmodernosti lahko označimo s pojavom protektivnega otroštva, ki vključuje številne aktivnosti in prakse, ki izražajo intenzivnejšo skrb za otroke, njihovo blaginjo, izobraževanje, ipd. ...« (Švab 2001,) »Protektivno otroštvo pomeni tudi ustvarjanje prostora in razmer, v katerih so otroci razumljeni kot individuumi, katerih avtonomijo je treba varovati in ohranjati, hkrati pa vključuje nadzor nad otroki« (Kapetanović 2013).

Razširjena je tudi permisivna vzgoja, ki pomeni vzgajanje brez meja. Protektivna vzgoja pa gre še korak dlje, saj sta permisivni dodani »še dve dimenziji – starši skrbno in včasih celo agresivno ščitijo otroka v vseh okoliščinah. Hkrati pa od njega zelo veliko zahtevajo, ko gre za njegovo izobraževanje in različne dejavnosti, v katere je vključen. Poenostavljeno in slikovito bi lahko rekli, da mu čistijo in krčijo življenjsko pot, ob tem pa ga nenehno pehajo naprej. In vse to v imenu ljubezni.« (Kapetanović 2013).

Seveda pa ta fenomen ni današnjega izvora, sega v čas osemnajstega stoletja, ko se je začelo konstruirati otroštvo, kot ga poznamo danes. Švabova omeni, da se je ta fenomen še posebej izrazil v času po drugi svetovni vojni, ko je spet postalo pomembno svetovanje materam o pravilni vzgoji otrok (Švab 2001).

Koncept otroka pridobiva v naši družbi pomembno mesto realokacije diskurzov, povezanih z ohranjanjem in varovanjem družbenih vezi s stabilnostjo in integracijo (Collier v Švab 2001). Otrok tako nadomešča moderna koncepta naroda in vere in deluje kot kohezivno družbeno vezivo (Zidar 2003).

Otroci so v pozni moderni percipirani kot individuumi, njihovo avtonomijo je potrebno ohranjati in varovati. Vendar pa, bolj ko se večja avtonomija, ki je bolj kot ne navidezna, bolj se povečuje nadzor nad otroki, ki se je v pozni moderni precej povečal (Švab 2001).

Otrok tako ostaja v odvisnosti, ta faza pa se vedno bolj podaljšuje.

Prav tako pa nastaja diskurzivni prostor, v katerem so otroci percipirani kot individuumi. Pozna moderna vključuje tudi nasproten proces razlikovanja otrok od odraslih in povečanega

nadzora nad otroki (Švab 2001). »Otroštvo velja za najbolj nadzorovan del osebne eksistence, saj je otrok postal lokus številnih projektov, ki naj bi ga varovali pred fizičnimi, seksualnimi in moralnimi nevarnostmi in zagotovili normalen razvoj njegovih sposobnosti oziroma osebnostnih atributov, kot so inteligenca, izobraženost in emotivna stabilnost« (Švab 2001, 7).

Otrok postaja v pozni moderni še odvisnejši. Podaljšujeta se tako mladost kot tudi seznam potreb, ki naj bi jih imeli otroci. To pa seveda zato, da bi se lahko otrokom zagotovila čim boljša eksistenca ter blaginja (Švab 2001).

4.1 OTROCI SO VIR STABILIZACIJE ODRASLIH

Vprašamo se lahko, čemu takšen razmah pojava protektivnega otroštva v tem obdobju. Ena izmed temeljnih lastnosti postmoderne družbe je predvsem visoka rizičnost, ki se izraža na vseh ravneh družbe. Med funkcije sodobne družine spada tudi psihološka stabilizacija odraslih. Pari se za otroke ne odločajo več iz ekonomskih, temveč zaradi emotivnih razlogov. »Večja pozornost do otrok je vsaj delno tudi posledica večjih zahtev po osebni stabilizaciji, ki jo ustvarjajo pogoji rizične družbe.« (Švab 2001). Preko otrok pa kot aktivni član vstopi v družino tudi moški, ki bolj sodeluje pri skrbi in negi le teh, čeprav se njegova vloga večinoma realizira v prijetnejših opravilih. Povečana pozornost očetov do otrok je nov mehanizem za njihovo osebno stabilizacijo.

Protektivno otroštvo pa lahko za matere predstavlja precej veliko breme, tudi zaradi še vedno ne dovolj velikega vključevanja očetov in pomanjkanja pomoči z njihove strani. Nekatere raziskave celo podajajo rezultate, da takšno materinjenje predstavlja za matere precejšen napor, hkrati tudi večji finančni zalogaj, medtem ko pa to naj ne bi imelo večjih pozitivnih učinkov na otroka.

4.2 PROTEKTIVNO OTROŠTVO IN DEMOGRAFSKE SPREMEMBE

V povezavi s protektivnim otroštvom lahko zaznamo nekaj demografskih sprememb, ki sem jih omenila že v poglavju o družbenih spremembah. Torej, pojavlja se trend poznejšega odločanja za otroke, zmanjšuje se število otrok na družino (upadanje rodnosti). Trend bi lahko zmotno interpretirali kot postavljanje kariere na prvo mesto, vendar pa razlog najdemo v povečanem vrednotenju otrok (Švab 2001). Otrok v današnjem času postaja vedno bolj cenjen

in zaželen. Starševstvo prinaša s seboj nemalo odgovornosti, ravno zato pa tudi prihaja do poznejšega odločanja za otroka ter upada rodnosti.

Tako ni več dovolj sprejeti otroka takšnega, kakršen je, z vsemi njegovimi fizičnimi in mentalnimi posebnostmi in pomanjkljivostmi ... Pomembno je, kolikor je le mogoče, korigirati te pomanjkljivosti (škiljenje, jecljanje, mokrenje postelje) in spodbujati razvijanje sposobnosti (moda učenja igranja klavirja, učenja jezikov v poletnih šolah, šole tenisa na poletnih in smučanja na zimskih počitnicah) (ibidem v Švab 2001, 129).

Pomembno je, da starši otroka usmerjajo tako, da se bo njegova individualnost najbolje razvila, medtem ko pa učenje otroka družbenih norm in vrednot ni več prednostno (Švab 2001).

Takšna vzgoja pa ni značilna le za finančno bolj priskrbljene družine. Imperativa, ki označuje protektivno otroštvo »**le najboljše je dovolj dobro**«, se poskušajo držati vse družine, do tega pa poskušajo priti na različne načine.

Zaradi porasta zaposlovanja žensk bi si lahko predstavljali, da le to ne more biti v kontekstu protektivnega otroštva, ki promovira večjo zaščito in pozornost namenjeno otroku. Vendar pa raziskave kažejo, da so otroci zaposlenih mater bolj sociabilni v primerjavi z otroki, katerih matere niso zaposlene. Tako tudi množično zaposlovanje mater na otroke vpliva v kontekstu protektivnega otroštva. Njena vsakodnevna odsotnost otroke dobro pripravi na vstop v rizično družbo. Prav tako pa starši izkoristijo za preživljanje z otroki tisti čas, ki jim je ostal po službi (Švab 2001).

4.3 REPRODUKTIVNE TEHNOLOGIJE IN PRAKSE

Ko se par danes odloči za otroka, iz tega nastane cel projekt. Dogodek, ki je še nedolgo nazaj predstavljal nekaj naravnega, nemalokrat tudi spontanega in nenačrtovanega, je sedaj deležen nešteti priprav, strategij in odločanj. To je omogočil predvsem porast kontracepcijskih zaščit, ki se je zgodil okoli leta 1960, ko se začnejo tudi spremembe v družinah. Kontracepcijske metode omogočajo staršem, da je odločitev za otroka skrbno načrtovan projekt, ki vključuje tudi številne nasvete o primernem spočetju ter nosečnosti. Skrb za otroka se intenzivno prične že ob samem spočetju ter se nadaljuje do poznih dvajsetih let, saj se srečujemo tudi s fenomenom podaljševanja mladostniškega obdobja. Medicinski pripomočki ter razvoj tehnologije omogočajo, da je nosečnost medicinsko strogo nadzorovana z različnimi

tehnikami in storitvami. Fenomen protektivnega otroštva ima torej svoj začetek že pri spočetju. Napredek v medicini omogoča neposredno spremljanje nosečnosti in s tem tudi večjo vključenost staršev v sam potek. Ultrazvok omogoča, da starši že zelo hitro dobijo slike svojih še nerojenih otrok, omogočeno je tudi snemanje poroda, s pomočjo medijev pa je na voljo gradivo o prenatalnem obdobju. »Vse te prakse intenzivirajo občutja (bodočega) starševstva in ga hkrati intenzivno usmerjajo v večanje pozornosti do otroka in zadovoljevanja njegovih potreb že v prenatalnem obdobju.« (Švab 2001, 141)

4.4 SPREMINJANJE DRUŽINSKE HIERARHIJE

Protektivno otroštvo podira klasično hierarhijo v družini, torej odnose med starši in njihovimi otroki. Če je nekoč veljala avtoritativna vzgoja in s tem moč in nadzor staršev nad otroki, pa se sedaj takšna struktura postavlja na glavo. Starši morajo postati »amaterski učitelji in psihologi, ki aktivno skrbijo za svoje otroke« (Wetherell v Švab 2001, 238). Otroci pridobivajo na svoji avtonomiji tudi s pomočjo obvladovanja nove tehnologije in medijev, s katerimi prehitvajo svoje starše (Švab 2001).

Protektivno otroštvo pa poleg povečane otrokove avtonomije prinaša drugačen nadzor, ki sicer ne temelji na tolikšni disciplini in spoštovanju, temveč vpeljuje druge oblike. »Otroštvo je torej še vedno močno nadzorovano obdobje, tudi z vedno intenzivnejšim nadzorovanjem in strukturiranjem otrokovega časa, ki je vse prej kot romantizirana podoba brezskrbnega otroštva« (Daly v Švab 2001, 143).

Otroci se v vsakdanje življenje vključujejo vse prej, kar lahko označimo kot sindrom otroške naglice. Tako zanikajo svoje naravne ritme zaradi prilagajanja hitrostim družbenih sprememb.

4.5 OBSEDENOST Z VZGOJO

Straši postajajo žrtve novodobnega »bacila«, obsedenosti z vzgojo. Le tega največkrat opazimo pri materah srednjega sloja, ki živijo v mestih, so izobražene, pričakujejo prvega otroka in sodijo med tiste, ki se za otroka odločajo v poznejših letih. Kar pa seveda ne pomeni, da je ostala populacija žensk iz tega izvzeta.

Obsedenost z vzgojo se nanaša zgolj na zunanje obnašanje bodočih staršev, ki pa sledijo neki notranji logiki, ki se ukvarja s tem, kako priti do pomembnih podatkov v celi vrsti pedagoških nasvetov. To se vidi v naslednjih elementih obnašanja:

- **Negotovost:** Mehanizmi zagotavljanja varnosti, ki so v prejšnjih časih uravnavali odnos med starši in njihovimi otroki, so se zaradi razvoja, ki ga je prinesla moderna družba, izgubili. Tradicionalno starševsko znanje je izničil razvoj tehnologije in širjenje pedagoških teorij.
- **Načelo odgovornosti:** Pedagoški nasveti, ki jih dobivajo starši, lahko imajo tudi rahlo temnejšo stran. Vsa odgovornost, da otroku nudijo čim več in čim boljše, pade samo na njih, prav tako pa se bojijo, da bi kaj zagrešili in tako pustili na otroku posledice za vse življenje. Slabši kot postaja svet, aktivnejši morajo biti starši pri zaščiti svojega otroka (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 133).
- **Vzajemna konkurenčnost posamičnih nasvetov:** Negotovost in odgovornost starše žene k temu, da dobijo potrditve za svoja ravnanja pri raznih strokovnjakih. Vendar pa velikokrat naletijo na nasprotujoče si nasvete, drugačne tehnike, ki le še povečajo njihovo negotovost.
- **Poskusi pobega:** Ti pobegi so namenjeni nazaj k naravi, spontanosti in samostojnemu delovanju. Vendar pa tudi ti lahko starše kaj hitro zanesejo v stare zanke, ki jih privedejo nazaj v začaran krog in negotovost.
- **Ljubezen kot ojačevalec:** V družbi je razširjeno mnenje, da tisti, ki ljubi otroka, ga tudi ustrezno zaščiti. Starši torej zato sledijo nasvetom, saj jih je dejansko strah, da bi njihovo neupoštevanje teh škodovalo otrokom. Že sama misel na kaj takšnega je dovolj, da starši ne tvegajo, ampak upoštevajo nasvete (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 134).

Torej, tam, kjer je odnos med starši in otroki opredeljen z ljubeznijo, pride do nekakšnih paradoksov, saj so starši obsojeni na to, da nudijo otroku popolno skrb, ki pa ne sme dopuščati napak. Ljubezen do otroka je asimetrična in ravno zaradi tega pade vsa odgovornost na starše.

4.6 TOKSIČNI STARŠI

Giddens pravi, da nihče ne more popolnoma zadovoljiti potreb otroka, vendar pa obstajajo takšni straši, ki škodijo svojim otrokom pri osebni rasti in imajo ti zaradi tega lahko posledice celo življenje. Takšne starše označimo kot toksične (Giddens 2000).

»Nadzor kot vzgojno prakso nekateri avtorji povezujejo s konceptom toksičnih staršev.« (Švab 2001). Nekateri avtorji to dojemajo kot negativni presežek protektivnega otroštva, spet drugi pa ga bolj povezujejo z nasiljem v družini. Takšen nadzor lahko preprečuje otrokom, da bi se razvili v avtonomne posameznike in bi zaradi tega imeli kasneje v življenju probleme pri odnosih z drugimi. Otroci se tega protektivnega starševskega nadzora osvobajajo na nove načine, med katerimi se najdejo tudi nevarni, kot so recimo anoreksija, tortura lastnega telesa in podobno ...

Veliko avtorjev opozarja na to, da bi odnosi v družini morali biti enakopravnejši, po zgledu demokratičnega političnega reda in ne, da so z izražanjem moči in s pomočjo nadzora še vedno superiorni (Švab 2001).

Forwardova predstavi več vrst toksičnih staršev. Med njimi najprej opredeli takšne, ki so čustveno neprimerni. »Svojim otrokom ne stojijo ob strani, zaradi česar lahko ti čutijo, da jih morajo zavarovati ali pa si brez konca in kraja prizadevajo, da bi odkrili znamenja njihove ljubezni. Takšni starši namerno ali nenamerno prenašajo odgovornost na svoje otroke.« (Forward v Giddens 2000, 110). Toksični starši so povsem neprimerni za vzpostavljanje čistega razmerja. Svojim otrokom ne stojijo ob strani, ker imajo preveč svojih težav. Otroci tako dobijo občutek, da morajo oni podpirati svoje starše. Ti starši prenašajo odgovornost za neustrezna razmerja na svoje otroke.

V drugo kategorijo spadajo starši, ki so nadzorniki. »Občutki in potrebe otrok so podrejeni občutkom in potrebam staršev« (Forward v Giddens 2000, 111). Ljubljeni so le takrat, ko pripomorejo k zadovoljstvu in socialnemu statusu staršev.

Toksični starši pa so lahko še težavnejši. V naslednjo kategorijo spadajo starši, ki svoje otroke fizično in psihično zlorablajo, v zadnjo pa tisti, ki spolno zlorablajo svoje otroke. Le teh je na žalost precej več, kot bi si mislili (Mihelj 2002).

Otroci nimajo pravice samo do tega, da jih hranimo, oblačimo in zaščitimo, temveč da zanje čustveno skrbimo, spoštujemo njihove občutke in upoštevamo njihove poglede in mnenja (Forward v Giddens 2000).

5 VPLIVI PROTEKTIVNEGA OTROŠTVA NA OTROKA

Starši svoje otroke dandanes preveč razvajajo, nudijo jim vse, kar se domislijo, četudi si tega ne morejo ravno privoščiti. Namesto vzgojiteljev ter avtoritete postajajo starši prijatelji, ki častijo svoj podmladek od malih nog. Kako pa takšen starševski odnos vpliva na otroke? Otroci lahko tako kaj hitro postanejo razvajeni, pojavljati se lahko pričnejo narcistične motnje, pride pa lahko tudi do zaostanka v duševnem razvoju, saj niso sposobni prepoznati besede ne. Zaradi tega se tudi težje znajdejo v odnosih z drugimi starejšimi, recimo učitelji ter tudi s sovrstniki. Pridobijo napačne predstave o neodvisnosti in avtonomnosti, srečni so le takrat, ko je pozornost usmerjena vanje. Zaverovani so sami vase in imajo občutek, da so oni središče vsega, prav tako pa imajo pomanjkanje empatije, kar privede do težjega vzpostavljanja odnosov tako s sovrstniki kot z drugimi. Obstaja možnost, da postanejo narcisi (Ehrensaft 1997). »To, kar v imenu ljubezni počnejo nekateri starši, ustvarja nagnjenost k hedonizmu, razvajenosti, narcisoidnosti in odvisnosti od staršev« (Kapetanović 2013).

Družbene spremembe lahko okrivimo za nastalo situacijo, saj se daje prednost profitu, po drugi strani pa mediji neprestano poudarjajo, kako pomembna je družina in kakšno vrednost imajo otroci. To pa seveda v veliki meri vpliva na starše, ki so velikokrat zmedeni glede vzgoje in svojim otrokom ponujajo še preveč (Ehrensaft 1997).

Otrok postane in ostane odvisno bitje, ki nenehno potrebuje ob sebi odrasle, ki poskrbijo za njegove potrebe. »Pozornost se lahko kaj hitro spremeni v teror.« (Ehrensaft 1997). Otrok se ne more več sam odločati, kaj bi počel, njegov prosti čas in dejavnosti natančno načrtujejo starši. Ti svojim otrokom želijo vse najboljše, vendar ob tem ne opazijo njihovih resničnih potreb in želja.

Spremembe družbenega konteksta starševstva so med drugim tudi vzrok, da so starši prezaposleni, obenem pa celo preveč osredotočeni na svoje otroke. Starši so po mnenju strokovnjakov preveč informirani, lahko so tudi preveč popustljivi, nemalokrat neodgovorni in tudi oddaljeni. Otrokom ugodijo v vsem, saj menijo, da je treba zadovoljevati otrokove potrebe, pa naj bodo te materialne ali kakršne koli druge, četudi si tega ne morejo ravno privoščiti. Starši na nek način opustijo svojo vlogo staršev, otroku tako ponujajo tovarštvo in neomejeno občudovanje. Problem nastane kasneje, kajti takšni otroci, ki jih že od rojstva obsipajo z občudovanjem in izpolnjevanjem njihovih kapric, niso navajeni, da jim kdo reče ne, jim kaj prepove ali ne ugodijo njihovim potrebam.

Zanimivo je, da ravno v času, ko je toliko poudarka na vzgoji, prihaja do takšnega paradoksa.

5.1 ODNOSNE MOTNJE

Winterhoff otroka v svoji knjigi primerja celo z odrešenikom. Pravi, da se otrok, kot je to v tržnem procesu, spreminja v redko in zaželeno dragoceno dobrino, s katero pa je treba ravnati prednostno (Winterhoff 2009). Odrasli menijo, da imajo njihovi otroci svojo lastno voljo, že razvito osebnost, nemalokrat jim dodelijo vlogo odraslih partnerjev. Pri otrocih, starih manj kot osem let, se osebnost šele razvija, starši pa njihovo močno voljo zamejujejo za stanje, v katerem otroci živijo v domnevi, da so sami na svetu in lahko na vsakem koraku uveljavljajo svojo voljo. Zunanjega sveta ter drugih ljudi se še niso naučili pravilno dojemati kot omejitve svojega jaza. Problematično pa je, da se mnogo staršev ter tudi učiteljev ne zaveda dejstva, da bi morali otrokom postaviti omejitve. »Otroka zaznavajo v njegovi domnevni osebnosti in ga v predpostavljanih lastnostih še podkrepijo« (Winterhoff 2009). Vendar pa je tako onemogočen primeren razvoj otroka in le ta na tak način ostaja v zgodnji otroški fazi, kar pa mu bo posledično povzročalo preglavice pri kasnejšem vključevanju v družbo.

Vzgojne koncepte sedemdesetih in osemdesetih let bi lahko okrivili za sedanje stanje, saj so »takrat izhajajoče, iz teoretičnih družbenih konceptov, generacije 68 svojo glavno nalogo videli v razrušenju avtoritete«. Zaželeno je bilo, da se otrokom ne govori, kaj morajo delati, le ti naj bi se svobodno razvijali ter se ne pustili voditi odraslim (Winterhoff 2009).

Prihaja do mišljenja, da je vzgoja nekaj, kar se je potrebno naučiti. Ravno zaradi tega je na trgu toliko priročnikov in knjig o pravilni vzgoji otrok. Če razmislimo, je to precej zanimivo, glede na to, da je našim starim staršem in še mnogo generacij pred njimi uspelo primerno vzgojiti otroke brez kakršnih koli navodil. »Ker pa so se družbeni pogoji, in s tem odnos med starši in otroki, tako radikalno spremenili, začenja o možnosti posega v avtonomijo staršev pri vzgoji njihovih otrok razmišljati celo država oziroma njene institucije« (Winterhoff 2009).

Otroci so v pozni moderni družbi priskrbljeni bolje kot kadarkoli. Za njimi stojijo zakoni, ki jih ščitijo, ogromno število znanstvenikov, pedagogov ter staršev razmišlja, kako bi lahko otrokom omogočili, da bi jim bilo še bolje, kot jim je sedaj. Vse le zato, da bi vzgojili srečne ter samostojne otroke, kar pa se žal dogaja prereditko. Tako zaščiteni otroci pa se ne odzivajo tako, kot je v osnovi zamišljeno, pač pa se spreminjajo v nespoštljive ter neubogljive tirane, kot jih označi Winterhoff (2009). Pojavlja se vrsta odklonov, ki jih je nekaj let nazaj bilo občutno manj.

Winterhoff pri otrocih ugotavlja tri najpogostejše odnosne motnje, za katere lahko rečem, da so posledica protektivnega otroštva. V nadaljevanju bom vse tri podrobneje predstavila.

5.1.1 PARTNERSKI ODNOS

Za takšen odnos je značilno, da se poruši hierarhija, »otrok in odrasli se znajdetata na isti ravni in delujeta drug ob drugem na isti višini, tako da drug drugemu ne moreta določiti smeri« (Winterhoff 2008). To pa velja v naši družbi za nekaj čisto normalnega. Otroci lahko sodelujejo v pogovorih odraslih, namenja se jim celo zelo veliko pozornosti in daje resnost njihovim izjavam. Podobne situacije pa lahko zaznamo tako v vrtcu kot tudi v šoli, kjer se to kaže predvsem v tem, da so starši ob neustreznih odklonih svojih otrok na njihovi strani, zanje pa krivijo učitelje, previsoko raven znanja ... Otrok naj bi imel po tem mišljenju podobne potrebe kot odrasel človek in tudi vesti bi se moral tako.

»Razvoj družbe, ki partnersko ravnanje z otroki podpira kot pomembno ozadje, pa odrasle postavlja pred vse večje zahteve in ima tako tudi obsežne vplive na odnos odraslih do otrok in ravnanja z njimi« (Winterhoff 2009).

5.1.2 PROJEKCIJA

Partnerski odnosi v družini med otroki in starši niti niso več nekaj nenavadnega. Takšen način postaja vedno pogostejši, otroci pa tudi uživajo vedno več pravic odraslih, ki jih dojemajo kot pomanjšane odrasle in njim enakovredne partnerje. »Odrasli se v vse večji meri zavedajo primanjkljajev na pomembnih področjih človeške zavesti: pri usmerjenosti, prepoznavanju varnosti ... Vzpostavlja se občutek izgubljenosti in izolacije, tako da se človek ne more več zavedati svoje naravne vključenosti v družbo odraslih« (Winterhoff 2009, 111). Partnerski odnos do otrok je prvi odziv na to. Nekateri pa ta odnos še presežejo in naslednja stopnja je projekcija. To enostavno pomeni, da potrebujejo otroka za zadovoljitev svojih potreb. Enako pa lahko velja tudi za vzgojitelje ter učitelje, ki nemalokrat uporabljajo otroke »kot projekcijsko površino za kompenzacijo lastnih primanjkljajev« (Winterhoff 2009, 112). Projekcija se lahko zazna na dveh nivojih:

1. Otrok kot merilo za to, kako dober sem (velja za starše): Vedenje otrok in njihov šolski uspeh starši razumejo kot nekakšno merilo, kako dobri starši so sami. Odrasli postaja odvisen od otroka, njegova samozavest je definirana izključno z otrokovim vedenjem.

2. Otrok je potreben, da sem lahko ljubljen (velja za starše in vse druge): Starši se konfliktom izogibajo, ker jim s tem grozi odtegnitev ljubezni s strani otroka. Pri vzgojiteljih se zgodi, da na otroka gledajo s skrbjo; postavijo mu diagnozo, vendar pa nič ne storijo v

primeru problemov, ko bi ravno oni morali otroka pravilno usmeriti. Na kratko, odrasli v otroku vidi sebe, »naravna razdalja med otrokom in odraslim je popolnoma ukinjena, je pod ravnijo otroka« (Winterhoff 2009).

5.1.3 SIMBIOZA

Na tem mestu se zaznavanje otroka kot otroka dokončno konča. Duševnost staršev se združi z otrokovo duševnostjo, s tem pa se otrok fiksira še na zgodnejši duševni razvojni stopnji. Torej – otroci na tej stopnji drugega človeka ne prepoznavajo več kot takšnega, ampak se znajdejo v predmetnem načinu odzivanja. Za njih človek, v tem primeru otrok, predstavlja za starše predmet, s katerim lahko delajo, kar želijo. Na vseh področjih imajo primanjkljaje, prav tako pa imajo težave pri odnosih in so nezmožni za delo. In kaj vodi do tega? Kriva je ravno rizična družba, ki človeka prikrajša za občutke sreče, zadovoljstva in izpolnjenosti. Kot sem omenila že v prejšnjih poglavjih, si odrasli posamezniki želijo te dele manjkajoče duševnosti najti v otrocih. Otrokova sreča tako postane sreča odraslega, zato ta ni več zmožen razlikovati med seboj in otrokom in začne čutiti, misliti za otroka. Starši otroka obravnavajo tako, kot da gre za del njihovega telesa:

1. Otrokovi impulzi so zaradi duševne združitve duševnosti staršev in otroka obravnavani kot lastni in ne tuji dražljaji.
2. Otrok pri hudem neustreznem vedenju načeloma ničesar ne naredi namerno ali ne naredi nič »posebnega«. Če otrok naredi kaj neprimernega, je odziv staršev, kot da otrok tega ni storil namenoma. Izmišljajo si izgovore, saj si nočejo priznati, da bi njihov »del telesa« ravnal kako drugače, kot pa tako, kot so si zamislili sami.
3. Otrok ob neustreznem vedenju izzove takojšen, a s tem predmetni in ne medčloveški odziv staršev (Winterhoff 2009).

Starši se v simbiozi na svoje otroke odzivajo v smislu refleksa, nezavedno (Winterhoff 2009).

Simbioza na otroka torej vpliva tako, da lahko svoje starše vodi po svoji volji. Starši otroka nehajo zaznavati kot samostojno bitje, obravnavan je kot del staršev. Otrok posledično zaradi tega nima razvitega razločevanja med ljudmi in stvarmi. Otrokova duševnost se fiksira pri duševni zrelosti stopnji otroka, starega od 10 do 16 mesecev, ki še vedno misli, da lahko z vsem upravlja, saj ni pridobil znanja, da se človek obnaša drugače kot predmet. S tem pa lahko povežemo tudi porast bolezni otrok, kot so legastenija, hiperaktivnost in diskalkulija,

saj je otrok vedno pogosteje obravnavan kot bolan, ne pa kot učno manj uspešen učenec ... Te diagnoze starši večinoma postavljajo sami (Winterhoff 2009).

Problemi se pojavljajo tudi v šoli, saj starši krivijo učitelje, če je kaj narobe, saj otrok, kot telesni del staršev, tega že ni mogel storiti. Tudi za slabe ocene so v tem primeru starši sposobni okriviti učitelje.

6 EMPIRIČNI DEL

Predelano literaturo in ugotovitve, do katerih sem prišla s pomočjo le te, sem želela preveriti tudi v praksi. Predvsem me je zanimalo, kako se protektivno otroštvo izraža v šolah oziroma natančneje, kako ga dojemajo ter vidijo učitelji in učiteljice. Z otroki preživijo skoraj polovico dneva, zato natančno poznajo njihovo obnašanje in lahko spremljajo njihov razvoj, po drugi strani pa so dovolj distancirane, da lahko vidijo situacijo takšno kot je, brez olepševanja, kar bi se mi morda lahko zgodilo, če bi se odločila za intervjuje s starši. Učitelji in učiteljice imajo tudi precej zahtevno nalogo, saj se morajo poleg poučevanja ter obvladovanja vse pogosteje motečih učencev in učenk ukvarjati tudi s starši, ki se v učni proces vedno bolj vpletajo s takšnimi in drugačnimi zahtevami ter tendencami po spremljanju otroka in njegovega napredka tudi v učni ustanovi.

6.1 CILJI IN NAMEN RAZISKAVE

Izbrala sem kvalitativno raziskavo, ki jo po besedah Meseca (1998) sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, to gradivo pa je obdelano na besedni način brez uporabe merskih postopkov.

Namen moje raziskave je ugotoviti, kakšno je vedenje učencev in učenk, kakšen je njihov odnos z učitelji in učiteljicami in pa, ali le te prepoznava kot avtoriteto. Nadalje sem želela ugotoviti, kakšen je odnos staršev do učiteljev in učiteljic, koliko jih zanima šolsko delo otrok, ter tudi, ali izvajajo pritisk nad svojimi otroki glede njihove šolske uspešnosti. Zanimalo me je, kako učitelji in učiteljice vidijo odnos med starši in otroki ter kakšna je po njihovem mnenju prevladujoča vzgoja. Dotaknila sem se tudi vedenjskih in učnospecifičnih motenj, med katere sodijo hiperaktivnost, legastenija in podobne motnje, ki se pojavljajo pri učencih in učenkah.

Če povzamem, v empiričnem delu svoje diplomske naloge sem želela izvedeti, kako se protektivno otroštvo kaže v šolah in kako ga zaznavajo ter se z njim soočajo učitelji in učiteljice.

Postavila sem si torej naslednja raziskovalna vprašanja:

1. **Raziskovalno vprašanje:** Kakšno je vedenje učencev in učenk v primerjavi z vedenjem učencev in učenk izpred nekaj let?
2. **Raziskovalno vprašanje:** Kakšen je odnos učencev in učenk do učiteljev in učiteljic ter ali jih dojemajo kot avtoriteto?
3. **Raziskovalno vprašanje:** Kakšen je odnos staršev do učiteljev in učiteljic ter kakšna je vključenost staršev v šolo?
4. **Raziskovalno vprašanje:** Kako vidijo učitelji in učiteljice odnos med starši in njihovimi otroki, kakšna vzgoja prevladuje ter ali je prisotno izvajanje pritiska staršev nad otroki glede šolske uspešnosti?
5. **Raziskovalno vprašanje:** Kateri so lahko vzroki pojavljanja vedenjskih in učnospecifičnih motenj pri učencih in učenkah ter katerih je več?

6.2 METODA ZBIRANJA PODATKOV

Za zbiranje podatkov sem si, kot že rečeno, izbrala kvalitativno metodo in sicer strukturiran intervju zato, da bi lahko dobila točne odgovore na svoja raziskovalna vprašanja. Strukturiran intervju je neposreden način spraševanja, pri katerem se uporablja vnaprej izdelan vprašalnik in se vsem intervjuvancem postavlja ista vprašanja (Mesec 1998).

Intervjuje sem opravila osebno v avgustu 2015, odgovore pa sem dobesedno prepisala na računalnik. Intervjuvanke (ni mi uspelo najti še kakšnega učitelja) sem izbrala po sistemu snežne kepe – izbrala sem učiteljico iz svojega socialnega kroga, ta pa mi je priporočila naslednjo in tako dalje.

6.3 PREDSTAVITEV VZORCA

V raziskovalnem delu sem torej opravila intervjuje s petimi učiteljicami. Moj pogoj je bil, da imajo vsaj nekaj let delovne dobe, da imajo torej tudi izkušnje z učenci in učenkami, pri katerih so prevladovali drugačni načini vzgoje.

Zajela sem pet učiteljic, od katerih štiri poučujejo v mestu, le ena uči na podeželju. Prva učiteljica je rojena leta 1973, njena izobrazba je sedme stopnje, poučuje pa 19 let. Druga učiteljica je stara 53 let ter ima 31 let delovne dobe, tretja učiteljica je rojena 1970. leta in ima 22 let delovne dobe. Leta 1960 je rojena četrta učiteljica, ki poučuje že 32 let, zadnja pa je rojena 1968. leta in ima 24 let delovne dobe. Te štiri učiteljice imajo vse višješolsko izobrazbo. Njihovo identiteto sem zakrila ter jih razločila z oštevilčenjem.

Zavedam pa se omejitev svoje raziskave, saj je imela le ta premajhen obseg, da bi lahko izpeljala konkretnejše zaključke. Vendar pa so se odgovori respondentk začeli ponavljati in sem tako dosegla točko saturacije odgovorov (Mesec 1998).

6.4 VSEBINA VPRAŠALNIKA

Vprašanja, ki sem jih umestila v intervju, sem razdelila v šest sklopov, kar mi je bilo v precejšnjo pomoč tudi pri interpretaciji rezultatov. V prvem sem zbrala demografske podatke intervjuvank, v drugem sem se osredotočila na samo obnašanje učencev in učenk v razredu ter na to, kako to dojemajo intervjuvanke. Naslednji sklop vprašanj se je nanašal na odnos, ki ga imajo učenci in učenke z učitelji in učiteljicami. Zanimalo me je, ali učenci in učenke dojemajo učiteljice kot avtoriteto in kako se do njih na splošno obnašajo. Četrty sklop sem namenila odnosu s starši. Vprašanja so se nanašala na njihovo vpletenost v šolski sistem, odziv na otrokov šolski neuspeh in podobno. V nadaljevanju me je zanimalo, kako učiteljice vidijo odnos med starši in njihovimi otroki. Vprašala sem jih, če opazijo pri otrocih razvajenost, pretirano zaščitništvo staršev nad otroki, pritisk nad njimi ter kateri je prevladujoči način vzgoje. Zadnji sklop pa se je nanašal na motnje, ki postajajo vse pogostejše.

6.5 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Rezultate, ki sem jih dobila v obliki odgovorov na zastavljena vprašanja v intervjuju, sem analizirala po posameznih sklopih.

V procesu kodiranja sem si najprej pri vsakem odgovoru podčrtala dele, ki so se mi zdeli pomembni, torej ključne besede ali stavke, ki sem jih potem oblikovala v enote kodiranja. Sorodne pojme sem nato združila v kategorije, ki sem predvidela že vnaprej med izdelavo intervjuja in so se med kodiranja izkazale kot primerne.

6.5.1 VEDENJE UČENCEV IN UČENK

Protektivna vzgoja pusti na otrocih, ki so je deležni, določene posledice. Čeprav so starši prepričani, da delajo le najboljše za svoje otroke, pa jim velikokrat s tem tudi škodijo. Ugoditev vsaki otroški želji privede do razvajenosti, ki so jo v opisu vedenja učencev in učenk navedle vse intervjuvanke. Prav tako so bile mnenja, da je opazna razlika v vedenju učencev in učenk, če primerjajo današnjo situacijo in nekaj let nazaj.

»Učenci so sedaj veliko bolj samozavestni, upajo si vprašati in reči vse, kar pa pred nekaj leti ni bilo tako pogosto.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

»Učenci so veliko bolj razvajeni, jezikavi, niso pripravljeni na odrekanje. Pojavlja se nezadovoljstvo in pri nekaterih tudi vedenjska neobvladljivost.« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

»Danes so učenci živahnejši in nemirni. Pojavlja se problem kratke koncentracije, pomanjkanje strpnosti, učenci so vse bolj nesamostojni.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

»Vedenje učencev se je zelo spremenilo. Včasih niso bili tako razvajeni. Do učiteljev so bili spoštljivi. Niso iskali izgovorov, ampak so naredili, kar so morali. Tudi med seboj so se bolje razumeli. Sporov skoraj ni bilo. Če so se pojavili, so jih rešili s pogovori, medtem ko jih danes s pestmi. » (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Otroci postajajo tudi zaverovani sami vase, namesto altruističnega vedenja se pojavlja egoizem v odnosu do drugih otrok.

»V odnosu do drugih so večkrat nestrpni, neučakani, nepotrpežljivi, radi segajo v besedo in ne poslušajo drug drugega. Šolsko delo pa želijo opraviti čim hitreje in s čim manj truda.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Respondentke se strinjajo, da je prisotno prevladovanje egoističnega vedenja v razredu v primerjavi z altruizmom.

»Pogosto se pojavlja egoistično vedenje. Želijo biti najboljši, želijo si priznanja in biti v središču pozornosti.« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

»Veliko jih je v tem obdobju ob vstopu v šolo še egoistično naravnanih, nekaj pa je tudi takšnih, ki so se pripravljene žrtvovati za druge.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

Kot sem omenila, se starši v želji po zagotovitvi čim boljšega otroštva preveč trudijo in otrokom ustrezajo v vseh potrebah. Seveda pa v šoli veljajo drugačna pravila in zanimalo me je, kaj se zgodi, če jim učiteljice kakšne potrebe ne izpolnijo oziroma jim zapovedo, da morajo narediti nekaj, kar jim ni ravno po volji, na primer reševanje kakšnih nalog, prekinitev igre in podobno. Učiteljice so na to odgovorile, da se lahko pojavi agresija, nestrinjanje. Vse so omenile tudi spuščanje različnih glasov, kot so: godrnjanje, pritoževanje, včasih tudi kričanje. Odgovori vseh so nakazovali probleme, niti ena izmed njih ni omenila, da se otroci na te zahteve odzovejo mirno.

»Učenci se na to velikokrat odzovejo z agresijo, trmo, udarjanjem po mizi, spuščajo različne glasove ter na različne načine zbujejo pozornost.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

»Večina sprejme šolski red, so pa izjeme, ki se odzovejo s trmo, nekateri se skrijejo pod mizo, nočejo barvati, pisati, se pričnejo jokati, želijo domov.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

6.5.2 ODNOS UČENCEV IN UČENK DO UČITELJA

Vzgoja, ki ne pozna besede ne, prinaša probleme tudi na področju odnosov z odraslimi. Otroci bi ob vstopu v šolo morali biti socializirani do te mere, da bi učitelja prepoznali kot avtoriteto ter sledili njegovim navodilom.

»Nimam občutka, da bi sedanji učenci čutili kakšno veliko avtoriteto« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

Tako pravi ena izmed učiteljic, odgovore, ki opisujejo pomanjkanje avtoritete, pa sem dobila tudi od drugih. Ker tudi starši ne predstavljajo avtoritete, temveč prakticirajo partnerski odnos in otroke dobesedno častijo, le ti ob vstopu v šolo seveda ne morejo prepoznati učitelja kot avtoriteto.

»Velikokrat nimajo spoštovanja do mene kot avtoritete. Čeprav je odnos ponavadi dober, pa je prej na ravni nekega prijateljskega odnosa, kot pa da bi v meni videli avtoriteto.« (Učiteljica 3, 22 let delovne dobe)

Štiri učiteljice so podale podobne odgovore, le učiteljica, ki uči na podeželju, je dejala, da s tem nima problemov in avtoriteto gradi na podlagi različnih kazenskih nalog in doslednosti. Mogoče je vzrok drugačnega odgovora ravno poučevanje na podeželju, saj so tam manjši razredi, kar omogoča učitelju več nadzora in utrditev avtoritete. Prav tako pa protektivno vzgojo največkrat opazimo pri materah srednjega sloja, ki živijo v mestu.

»Mislim, da imam avtoriteto. Se pa držim načela, če kaj obljubim, (dobro ali slabo), obljubo tudi izpolnim. Tako učenci vedo, da ne popuščam, zato niti ne izsiljujejo. Drugače lahko sledi tudi kakšna kazenska naloga.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

6.5.3 ODNOS STARŠEV DO UČITELJA IN ŠOLE

Kakor se je spremenil odnos otrok do učiteljev in njihovo obnašanje v šoli, tako se vidijo tudi razlike v odnosu staršev do šole in učiteljev. Intervjuvanke sem prosila, da opišejo, kakšen je ta odnos. Dve sta povedali, da so odnosi na splošno dobri, medtem ko pa so tri opisale probleme tudi na tem področju.

»Tudi starši se obnašajo podobno kot njihovi otroci. Veliko si dovolijo; nekateri nas, učitelje, začnejo celo tikati ter se na takšen ali drugačen način vmešavajo v naše delo.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

».... Premalo je zaupanja, zato se je potrebno za spoštovanje bolj truditi. Starši so preveč zaščitniški, zato včasih pride do konflikta med starši in učiteljem.« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

Starši, ki izvajajo protektivno vzgojo, želijo tudi vedeti, kaj vse se z njihovim otrokom dogaja v času, ko je v šoli. Naslednje vprašanje se je torej dotikalo teme, koliko se starši zanimajo za šolsko delo ter napredek svojih otrok. Iz odgovorov sem razbrala, da obstajata dve skrajnosti, starši, ki se vpletajo preveč, ter tisti, ki se bistveno premalo.

»Nekateri čisto preveč, velikokrat se tudi zgodi, da naloge opravijo namesto svojih otrok. Po drugi strani pa se nekateri starši zanimajo premalo in so otroci prepuščeni

sami sebi. Vzroki za preveč oziroma premalo skrbi za otroke so po navadi družinske razmere, izobrazba staršev in podobno.» (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

Druga učiteljica meni podobno:

»Starši se zelo zanimajo za napredek otroka – včasih jih je potrebno o aktivnostih v šoli že vsakodnevno obveščati.« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

Na nekaterih šolah uvajajo prav to, dnevno obveščanje o otrokovih dosežkih in težavah, po telefonu oziroma e-pošti.

Zanimalo me je tudi, če intervjuvanke menijo, da so starši že kar preveč vpleteni v šolsko delo. Odgovori na to pa so bili pritrdilni.

»Seveda, starši nadzirajo šolo oziroma učitelje na vsakem koraku.« (Učiteljica 3, 22 let delovne dobe, 2015),

Takšno je mnenje ene izmed učiteljic, pridružuje se ji tudi druga s primerom, ki to potrjuje.

»Vsako leto je slabše. Včasih so dali starši prav učitelju, danes verjamejo svojemu otroku. V svojem poučevanju se mi je že zgodilo, da je mama rekla, da sem učno snov narobe učila. Kasneje se je izkazalo, da je bila trditev mame napačna. Slišala sem tudi, da je kdo dejal za katerega učitelja, da ta že ne zna učiti.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Starši imajo previsoka pričakovanja. Za svoje otroke si želijo, da bi bili na učnem področju uspešni, in so hitro nezadovoljni, če otrok nima samih najboljših ocen ali zaradi nedela ali pa zaradi nizkih učnih sposobnosti. Ena izmed učiteljica je na vprašanje, kako se starši odzovejo na neuspeh svojih otrok, odgovorila:

»Starši imajo previsoka pričakovanja in so zaradi tega tudi hitro nezadovoljni zaradi neuspeha svojih otrok.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

»Otroka zagovarjajo in ob njegovem neuspehu krivdo valijo na učitelja« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

Starši, ki v primeru neuspeha zagovarjajo otroke in krivdo valijo na učitelja, z otrokom najverjetneje prakticirajo partnerski odnos, za katerega je značilno, da se starši vedno

postavijo na stran otrok, kot pravi Winterhoff (2008). Tretja učiteljica pa je dodala še bolj zaskrbljujoč primer:

»Manj izobražene starše neuspeh otroka ne skrbi preveč. Imela pa sem letos primer, ko je mama izsiljevala za ocene. Hčerki je v moji prisotnosti rekla, da če ne bo izdelala razreda, je ne želi več doma.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Starši poskušajo najti različna opravičila za neuspeh svojih otrok. Razloge velikokrat iščejo v preveliki zahtevnosti šolskega dela, Winterhoff pa omenja tudi, da se lahko zgodi, da starši za neuspeh okrivijo učitelja. Ker si sama kaj takšnega v letih, ko sem osnovno šolo in gimnazijo obiskovala sama, ne bi mogla niti zamisliti, me je seveda zanimalo, kaj bodo na to porekle intervjuvanke.

»Da, tudi to se dogaja, saj si starši pogosto zatiskajo oči pred resnico. Pa še to je, da se v tretjem razredu prvič srečajo z ocenami in nekateri se res težko sprijaznijo s slabšimi ocenami.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

Ta odgovor potrjuje tudi težko sprijaznjenje staršev z neuspehom svojih otrok.

Odgovori intervjuvanih učiteljic so me kar malo presenetili, saj so vse, razen ene učiteljice, odgovorile pritrdilno na zastavljeno vprašanje, ena pa je dodala tudi, da veliko kritik starši namenijo celotnemu šolskemu sistemu.

»...Kritizirajo pa tudi šolski sistem, za katerega pravijo, da je neživljenjski. Učni načrti so prenatrpani, preveč je balasta; v šoli ne učijo tega, kar bi otroku koristilo v življenju.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

6.5.4 ODNOS STARŠEV DO OTROK

Učitelji pri svojem delu vzpostavljajo odnos tako z učenci in učenkami kot starši. Prav zato imajo možnost opazovati kakšen je odnos med otroki in njihovimi starši. To sem želela uporabiti tudi v svojem vprašalniku in tako sem intervjuvanke prosila, da opišejo odnos med starši in otroki, kot ga vidijo one. Iz njihove perspektive je videti, da je prisotno veliko razvajanje otrok. Izpostavile so tudi, da so starši pogosto precej zaščitniški in preveč popustljivi.

»So zaščitniški, jih razvajajo in preveč popuščajo. Večina otrok dobi, kar želi. Zato menim, da so otroci tisti, ki vodijo svoje starše, in verjamem jim, ko kdo od njih pove, da ga otrok sploh ne uboga več.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Tako se glasi odgovor prve intervjuvane učiteljice, podobno pa je dejala tudi tretja:

»Veliko je razvajanja s strani staršev. So tudi precej zaščitniški, za svoje otroke jih izjemno skrbi. Trudijo se izpolniti čim več želja, ki jih imajo otroci.« (Učiteljica 3, 22 let delovne dobe, 2015)

Odgovor potrjuje definicijo protektivnega otroštva, za katerega je značilno pretirano zaščitništvo in obenem trud za izpolnitev čim več otrokovih želja.

Po mnenju intervjuvank je prevladujoč način vzgoje permisivni, kot takšnega so ga navedle prav vse.

»Mislim, da že prevladuje permisivni način vzgoje, ko starši nimajo prave kontrole nad otroki. Otrokom sicer pridigajo, nergajo, popuščajo in nekateri jih tudi zanemarjajo.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Zadnja učiteljica je še dodala, da pa na srečo ni pri vseh isto:

»V veliko družinah se pojavlja preveč svoboden način vzgoje, torej permisiven način, so pa tudi družine, v katerih imajo otroci postavljene meje, razvite delovne navade ter samostojnost.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

Starši na nek način svoj vložen trud v primerno vzgojo otroka želijo dobiti poplačan v obliki otrokovega uspeha. Posvečajo jim več skrbi, po drugi strani pa tudi pričakujejo od njih več in s tem nad njimi vršijo pritiske. Kaj pa se zgodi, če otrok ni tako uspešen, kot si želijo starši? Uletova pravi, da lahko pride do raznih konfliktov med otroki in starši, predvsem zato, ker nekateri svoje želje projicirajo na svoje otroke in je ob neuresničitvi le teh razočaranje še večje. Seveda pa se nekateri starši s tem tudi sprijaznijo in imajo otroka radi brezpogojno (Ule in Kuhar 2003). Podobno menijo tudi intervjuvanke, ki pravijo, da starši nad otroki izvajajo pritisk:

»Večkrat precenjujejo svojega otroka in to vodi v pritisk staršev na otroka.« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

»Vsako leto se zgodi, da kdo izvaja pritisk. Otrok to pove (na primer, da bo tepen, če bo dobil slabo oceno, da ne bo smel na igrišče, ne bo smel gledati TV ali igrati računalniških iger...) in navadno se o tem pogovorim s starši.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Šolski uspeh je pogosto za starše merilo, kako dobri so sami; neuspeh otrok pa jim potemtakem predstavlja neuspeh na področju vzgoje. Tudi takšno razmišljanje je lahko vzrok vršenja nadzora.

Novodobni starši so nagnjeni k temu, da želijo od svojih otrok le najboljše. To se vidi v porastu obšolskih dejavnosti, ki jih morajo obiskovati otroci, da bi lahko primerno razvili vse svoje potenciale ter bili najboljša verzija samih sebe.

»Je nekaj staršev, ki otrokom naložijo preveč obšolskih dejavnosti. Vključijo jih v vse dejavnosti, ki so na šoli ali izven nje. Če se dejavnosti slučajno prekrivajo, nergajo in celo sami skušajo usklajevati z mentorji urnike in prilagajati čas dejavnosti.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Učiteljice se vse strinjajo, da imajo otroci preveliko obveznosti.

»Nekaj staršev že prav pretirava z dejavnostmi in drugimi obveznostmi svojih otrok.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

Starši pa na takšen način tudi izvajajo nadzor nad otrokovim prostim časom, ki ga ob vseh obveznostih ne ostane ravno veliko. To opaža tudi ena izmed intervjuvanih učiteljic:

»Obšolskih dejavnosti je kar precej. Skoraj vsak učenec se s čim ukvarja, veliko pa je tudi takšnih staršev, ki pri tem že nekoliko pretiravajo. Ne vem, kdaj imajo ti otroci sploh kaj prostega časa.« (Učiteljica 3, 22 let delovne dobe, 2015)

6.5.5 MOTNJE

Zadnja leta so v porastu tudi vedenjske in učne motnje pri učencih in učenkah. Vedenjske bi lahko pripisali temu, da otroci zaradi protektivne vzgoje niso sposobni prepoznati avtoritet in se pustiti voditi odraslim osebam in upoštevati navodila, ki jih postavijo učitelji. Intervjuvankam sem zastavila vprašanja, zakaj je po njihovem mnenju prišlo do porasta teh motenj in kakšen bi lahko bil vzrok, da se pojavijo. Odgovori so se dotikali družinskih razmer, vzgoje, tudi prevelikih pričakovanj s strani staršev in podobno.

»Vzroki so različni, veliko imajo pri tem družinske razmere, nekatere motnje pa so že prirojene. Najbrž je vzrok sam način življenja, vsakodnevno hitenje, površni medsebojni odnosi, prehrana, telesna neaktivnost otrok in starejših ...« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

Po mnenju ene izmed intervjuvank je krivda tudi v načinu življenja, ki je drugačen, kot je bil pred leti.

»Naše življenje je polno preobilja, hitenja, vplivov potrošniške družbe ...« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

Učne motnje pa so v porastu, kot pravi Winterhoff, zaradi teženj staršev in njihovega iskanja strokovne pomoči, če pri otroku opazijo že majhno odstopanje v učnih sposobnostih (2008).

»Starši imajo nerealna pričakovanja glede otrokove šolske uspešnosti. Nagnjeni so k precenjevanju svojega otroka.« (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

Učenci in učenke so seveda že včasih imeli podobne motnje, vendar le tem ni bila posvečena tolikšna pozornost. Winterhoff tudi pravi, da večkrat različne pomoči za motnje izsilijo starši, kot sem že prej omenila, želijo čim uspešneje korigirati različne otrokove pomanjkljivosti.

»Učne težave so imeli učenci že včasih, vendar niso imeli DSP, ISP ... (dodatna strokovna pomoč, individualna strokovna pomoč). Učenec, ki je imel izrazite težave, je bil prešolan v OŠ s prilagojenim programom. Zgodi se, da kateri izmed učencev pri pouku ne dela kljub ustreznim sposobnostim, dobi pa dodatne ure, pri katerih ga učitelj uči snov, ki bi se je lahko z ustreznim delom učenec naučil že pri rednem pouku.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Winterhoff porast motenj, kot so legastenija, hiperaktivnost in diskalkulija povezuje z odnosno motnjo simbiozo, pri kateri imajo starši občutek, da je otrok del njihovega telesa. Otroci pa posledično ostanejo na duševni zrelostni stopnji otroka, starega od 10 do 16 mesecev, kar povzroči prepričanje, da lahko z vsem upravljajo, tako s predmeti kot tudi z ljudmi.

Prisotnih je torej veliko vedenjskih motenj, to pa so potrdile tudi intervjuvanke z odgovori na vprašanje, katere motnje prevladujejo. Prva učiteljica je izpostavila tudi čustvene motnje.

*»Mislim, da je čustvenih še največ, iz njih pa posledično izhajajo vse druge.«
(Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)*

»Zagotovo je največ vedenjskih motenj.« (Učiteljica 3, 22 let delovne dobe, 2015)

Zaradi lažje predstave sem jih povprašala še o točnem številu učencev in učenk v njihovem razredu, ki imajo dodatno pomoč. Odgovori so bili: eden, dva, pri eni učiteljici celo štirje, tretja pa je na vprašanje odgovorila takole:

»V mojem razredu sta takšna dva, a bi jih zaradi raznih izpadov, ki v šolo ne sodijo, morala imeti polovica, torej 12 učencev.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

Učenci in učenke z motnjami torej težje sodelujejo pri pouku in imajo tudi težave pri primernem obnašanju v družbi. Takšni posamezniki pa negativno vplivajo na celoten razred, s čimer so se strinjale vse intervjuvanke.

»Na druge vplivajo slabo. Motijo druge, ki niso deležni tako kvalitetnega pouka, kot bi ga lahko bili, če bi delali v miru.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

Razlika je seveda tudi v sami vrsti motnje pri učencu ali učenki.

»Učenci z učnimi težavami ne vplivajo na ostale učence. Učenci, ki so vzgojno problematični, pa seveda motijo, zato jih sošolci slabše sprejmejo.« (Učiteljica 4, 32 let delovne dobe, 2015)

Glede na to, da učenci in učenke z motnjami predstavljajo težavo tudi svojim sošolcem, me je zanimalo, kako se s tem spoprijemajo učiteljice. Izpostavile so različne načine: mediacijo, razne socialne igre, sodelovanje s šolsko svetovalno službo in podobno.

»Z individualnim pristopom, mediacijo, vsakodnevnimi stiki s starši po telefonu, s pomočjo specialne pedagoginje. Vendar pa včasih res ne vem več, kaj narediti, da bi zaleglo.« (Učiteljica 1, 19 let delovne dobe, 2015)

»Treba jim je pripraviti ustrezne prilagoditve v sodelovanju s svetovalno službo. Seveda pa se s težavami najbolj srečujem sama pri vsakodnevem šolskem delu v razredu in moram vzpostaviti s takšnim učencem pravi odnos, da delo v razredu poteka čim bolj nemoteno. V pouk vključujem veliko sprostitev in socialnih iger. Pomembna je dobra organizacija pouka, kar vpliva na to, da se težave pojavljajo v

manjši meri. Pri teh učencih je potrebna vztrajnost, doslednost in dobro sodelovanje s starši.» (Učiteljica 2, 31 let delovne dobe, 2015)

»Poslužujem se najrazličnejših metod dela, mediacije, pomoči svetovalne službe. Skušam najti recept za posameznega učenca, ki bi pomagal, da bi uspešno rešila nastale probleme.« (Učiteljica 5, 24 let delovne dobe, 2015)

6.6 DISKUSIJA

Starši v pozni moderni namenjajo ogromno pozornosti primerni vzgoji in bi za otroke naredili vse, saj so le ti v poznimodernosti vedno bolj cenjeni in zaželeni. Tako zaščiteni otroci pa se ne odzivajo tako, kot je v osnovi zamišljeno, pač pa se spreminjajo v nespoštljive ter neubogljive tirane, kot jih označi Winterhoff (2009). Pojavlja se vrsta vedenjskih odklonov. V razmahu je razvajenost otrok, česar pa je bilo nekaj let nazaj občutno manj. O tem poročajo tudi respondentke, ki so v intervjujih navedle, da opažajo razvajenost, vse pa se strinjajo, da se je vedenje učencev in učenk v nekaj letih opazno spremenilo. Porast vedenjskih odklonov je izpostavljen tudi v intervjuju z učiteljico, ki ga je v svoji knjigi objavil Winterhoff (2009).

Otroci imajo vse več pravic, ki se jih tudi zavedajo. Ravno zaradi tega se pojavljajo tudi vedenjski problemi in tveganja za narcistične motnje. To privede tudi do težjega vzpostavljanja ustreznih odnosov tako z učitelji kot tudi s sovrstniki. Na takšen način pridobijo otroci napačne predstave o neodvisnosti in avtonomnosti, srečni so le takrat, ko je pozornost usmerjena vanje. Zaverovani so sami vase in imajo občutek, da so oni središče vsega (Ehrensaft 1997). Otrok ima tako občutek, da je center on, kar privede tudi do egoističnega vedenja v odnosu do drugih, kar so navedle tudi vse intervjuvane učiteljice, ki so izpostavile egoistično vedenje pri večini učencev in učenk. Iz odgovorov intervjuvank je moč razbrati, da se torej kaže povečan egoizem, tekmovalnost, otroci pa si želijo biti v središču pozornosti.

Otroci so v poznimoderni percepirani kot individuumi, njihovo avtonomijo je potrebno ohranjati in varovati. Brišejo se razlike med odraslim in otrokom, ki postaja enak odraslemu. To se opazi tudi v šolah, saj respondentke ugotavljajo, da so učenci in učenke vse pogumnejši, čedalje več si upajo, bolj so neučakani, hkrati pa se pri otrocih kaže nesamostojnost, saj so starši vedno na razpolago, da poskrbijo za njihove potrebe. Protektivno otroštvo podira klasično hierarhijo v družini, torej odnose med starši in njihovimi otroki. Nekoč je bila uveljavljena avtoritativna vzgoja, ki je poudarjala moč in položaj staršev nad otroki, sedaj pa

se je to popolnoma spremenilo. Starši postajajo »amaterski učitelji in psihologi, ki aktivno skrbijo za svoje otroke.« (Wetherell v Švab 2001, 238)

Starši pretiravajo v skrbi za svoje otroke, želijo jim izpolniti vsako željo, posledica tega pa je, da otrok ni zmožen prepoznati besede ne. »To, kar v imenu ljubezni počnejo nekateri starši, ustvarja nagnjenost k hedonizmu, razvajenosti, narcisoidnosti in odvisnosti od staršev« (Kapetanović 2013). To so potrdile tudi učiteljice, ki so opisale vedenje otrok v situacijah, ko morajo storiti nekaj, kar ni v skladu z njihovimi željami, na primer prekiniti igro, napisati nalogo in podobno. Otroci se takrat odzovejo agresivno, spuščajo glasove, nekateri celo jokajo in želijo domov, saj so navajeni, da so njihove potrebe in želje vedno izpolnjenje. To je seveda popolnoma neprimeren odziv otroka, ki bi moral na tej starostni stopnji že brez pritoževanja izpolnjevati naloge, ki mu jih naložijo učitelji ali starši. Moral bi se znati podrediti in sodelovati v skupini (Winterhoff 2009, 67). Ker se starši trudijo ustreči vsaki želji otrok in jim nudijo največ, kar zmorejo (le najboljše je dovolj dobro), otroci torej ne prepoznajo besede ne, prav tako pa odraslih niso sposobni videti kot avtoritete. S tem se soočajo tudi učiteljice, ki so v večini dejale, da jih otroci ne dojemajo kot avtoriteto, kar pa se vidi tudi v odzivu otrok na zapovedane (neprijetne) naloge. Otroci, ki so že od rojstva deležni oboževanja ter konstantnega izpolnjevanja želj, seveda niso vajeni, da jim kdor koli kaj prepove ali ne ugodí določene potrebe. Odrasli menijo, da imajo njihovi otroci svojo lastno voljo, že razvito osebnost, večkrat jim dodelijo tudi vlogo partnerjev. Pri otrocih, starih manj kot osem let, se osebnost šele razvija, starši pa lahko njihovo močno voljo zamejujejo za stanje, v katerem otroci živijo v domnevi, da so sami na svetu in lahko na vsakem koraku uveljavljajo svojo voljo. Zunanjega sveta ter drugih ljudi se še niso naučili pravilno dojemati kot omejitve svojega jaza. Zaskrbljujoče je, da se mnogi starši ne zavedajo dolžnosti, da bi morali otrokom postaviti omejitve. »Otroka zaznavajo v njegovi domnevni osebnosti in ga v predpostavljanih lastnostih še podkrepijo« (Winterhoff 2009). Vendar pa je tako onemogočen primeren razvoj otroka in le ta na tak način ostaja v zgodnji otroški fazi, kar pa mu bo povzročalo preglavice pri vključevanju v družbo.

Tudi odnos staršev do učiteljev je podoben vedenju njihovih otrok. Učiteljice govorijo o povečanju konfliktov, pomanjkanju spoštovanja, čeprav so seveda tudi starši, ki imajo z učitelji korekten odnos. Obsedenost z vzgojo se ne konča z vstopom otroka v šolo, temveč starši tudi budno spremljajo, kaj se dogaja v času, ki ga otrok preživi v izobraževalni ustanovi. To se izraža tudi v odgovorih respondentk, saj navajajo, da se starši precej zanimajo za šolsko delo in se v le to še celo preveč vpletajo.

Štiri od petih intervjuvank so izjavile, da imajo občutek, da starši izvajajo pritisk nad otroki glede šolske uspešnosti. To potrjujeta tudi Uletova in Kuharjeva (2003), ki govorita o tem, da negotovi časi pritisk še spodbujajo, saj so starši v skrbeh za poklicne poti svojih otrok in tako od njih zahtevajo, da so uspešni pri šolanju ter se zaposlijo v donosnih panogah. Starši skrbno in včasih celo agresivno ščitijo otroka v vseh okoliščinah, hkrati pa od njega zelo veliko zahtevajo, ko gre za njegovo izobraževanje in različne dejavnosti. Čim boljši uspeh otrok v šoli zahtevajo kot povračilo za vso skrb in trud, ki ga vložijo vanje, zato od otrok tudi veliko pričakujejo. Če toliko vložiš v otroka, na koncu tudi pričakuješ to nekako vrnjeno, v smislu doseganja ciljev, ki so si jih za otroka izbrali starši. »Kdor govori, da naj bo njegov otrok boljši od njega, ne misli toliko na otroka kot pa nase« (Ule in Kuhar 2003, 59).

Razočaranje, nezadovoljstvo ter previsoka pričakovanja staršev navajajo učiteljice v primeru neuspeha svojih učencev in učenk. To lahko pojasnimo s tem, kot sem omenila, da starši dober otrokov šolski uspeh zahtevajo kot nekakšno povračilo, prav tako pa se dogaja, da starši šolski uspeh dojemajo kot merilo za to, kako dobri starši so sami. Velikokrat se seveda zgodi, da otrok ne dosega zastavljenih ciljev staršev, kar lahko starši občutijo kot lastni neuspeh in so zato razočarani ter tudi jezni na otroka. »Starši in vzgojitelji pogosto projicirajo na otroke svoje potisnjene želje, ki se prikrito izrazijo kot jeza na otroka.« (Ule in Kuhar 2003, 60).

Winterhoff (2009) pravi, da so starši na tej točki zmožni za neuspeh otrok okriviti celo učiteljice, s čimer pa so se strinjale kar štiri od petih intervjuvank. To potrjuje tudi odnosno motnjo simbiozo, saj otroci kot telesni del staršev niso mogli biti neuspešni in je zato odgovoren nekdo drug, v tem primeru učitelj (Winterhoff 2009).

Starši otroke torej razvajajo z izpolnjevanjem želj, so do njih pretirano zaščitniški, jim popuščajo, kar pa opazajo tudi učiteljice, to pa se seveda ujema s teorijo o protektivnem otroštvu. Respondentke navajajo, da prevladuje permissivna vzgoja oziroma po mojih ugotovitvah protektivna vzgoja, saj je po besedah učiteljic prisotno pretirano zaščitništvo, hkrati pa je moč zaznati tudi zahteve glede izobraževanja in različnih dejavnosti, katerih število se v pozni moderni precej zvišuje. Tudi Švabova (2001) pove, da je razširjena permissivna vzgoja, ki pomeni vzgajanje brez meja, protektivna vzgoja pa gre še korak dlje, saj se permissivni dodata »še dve dimenziji – starši skrbno in včasih celo agresivno ščitijo otroka v vseh okoliščinah.« (Švab 2001). Hkrati pa, kot so povedale tudi učiteljice, od njega zelo veliko zahtevajo, ko gre za njegovo izobraževanje in različne dejavnosti.

Respondentke torej navajajo povečanje števila obšolskih dejavnosti, ki jih obiskujejo otroci, kar se sklada z Miheljkom (2002), ki pravi, da je prihodnost otrok za starše glavna prioriteta, zato jih usmerjajo v več obšolskih dejavnosti, da bi lahko svoje potenciale in talente primerno razvili. Vendar pa nekateri v tem pretiravajo. Tako otrokove dejavnosti in prosti čas, ki ga pogosto ne ostane ravno veliko, načrtujejo do potankosti (Ehrensaft 1997). Pričakovanja staršev rastejo, želijo si nič manj kot le najboljše za svojega otroka in tako velikokrat spregledajo, kakšne so v resnici potrebe ter tudi želje njihovega otroka.

Učiteljice navajajo, da je trenutno prisotnih največ vedenjskih motenj. To potrjuje tudi Winterhoff (2009), ki pravi, da starši otroka, ki se zaradi projekcijske odnosne motnje fiksira pri duševni zrelosti stopnji starosti 10 do 16 mesecev in ima tako občutek, da lahko z vsem upravlja. Raje ga označijo kot bolanega, kot pa da bi si priznali, da je z njim in tudi njihovo vzgojo kaj narobe. Respondentke se tudi strinjajo, da takšni otroci z motnjami negativno vplivajo na druge otroke v razredu, saj jih motijo in tako posledično znižujejo kvaliteto pouka.

Učiteljice se s temi otroki spopadajo na različne načine, ki vključujejo pomoč svetovalne službe, različne socialne igre, mediacijo ter podobno. Učitelji postajajo poleg prenašalcev znanja tudi eksperti v obvladovanju otrok z različnimi vedenjskimi problemi. To potrjuje tudi Winterhoff, ki prav, da »za delo učiteljev na osnovnih šolah velja, da njihova funkcija posredovalcev znanja ne sme več predstavljati težišča njihovega dela, temveč da so s svojim delom odgovorni za to, da bodo pri otrocih oblikovali temelje, da se bodo sploh lahko učili.« (Winterhoff 2009, 174)

7 ZAKLJUČEK

Protektivna vzgoja, ki je prisotna v vedno več družinah, prinaša neskončno skrb staršev za dobrobit svojega podmladka. Imperativ »samo najboljše je dovolj dobro« označuje miselnost staršev poznemodernosti, katerih vzgoja otrok je natančno preiščena in temelji na gori priročnikov in »strokovnih« nasvetov. Vendar pa v času, ko je za otroke poskrbljeno do potankosti in so staršem prva skrb otrokove potrebe in želje, se otroci ne odzivajo ravno tako, kot bi si to želeli starejši (Winterhoff 2009). Otroci zaradi staršev, ki jim omogočijo vse, ne poznajo besede ne in tudi niso sposobni prepoznati drugega odraslega kot avtoriteto. S temi problemi se soočajo tudi učitelji, ki se morajo poleg poučevanja, ukvarjati tudi z vedno več

vedenjskimi problemi učencev in učenk. Takšna vzgoja proizvaja razvajene in egoistične otroke, za katere obstaja možnost, da postanejo narcisi (Ehrensaft 1997).

Ugotovitve, ki sem jih pridobila iz svoje raziskave, v kateri sem opravila intervjuje z učiteljicami iz prakse, prikazujejo pojav protektivno vzgojenih otrok tudi v našem šolstvu. Učiteljice poudarjajo prisotnost razvajenosti in pretirano zaščito otrok, ki se kaže tudi na področju povečanega zanimanja staršev za šolo in celo vpletanju le teh v izobraževanje. Egoizem, tekmovalnost ter iskanje pozornosti spremljajo otroke, katerih starši se trudijo ugoditi vsem njihovim potrebam ter jim ne znajo postaviti primernih omejitev, saj so na neki ravni opustili vlogo staršev ter se z otrokom znašli na partnerski ali prijateljski ravni. Starši otroke vzgajajo tako, da se bo njihova individualnost kar najbolje razvila. Poskušajo poskrbeti, da bi se otrokovi potenciali in talenti čim bolj izrazili, kar privede v povečanje števila obšolskih dejavnosti, ki jih obiskujejo otroci. Natančno določanje otrokovega prostega časa, ko je pomembno le to, da bo otrok čim boljši na več področjih in se ob tem marsikdaj pozabi tudi na dejanske želje otroka, pa nas pripelje do druge dimenzije protektivnega otroštva. Če je le to sestavljeno iz skrbi za dobrobit otroka, zaščitništva in nudenja le najboljšega, pa je po drugi strani prisoten tudi nadzor, ki se kaže na področju uspeha otroka, tako šolskega kot tudi uspeha pri različnih dejavnostih. S tem lahko povežemo povečano vpletanje staršev v šolo in njihovo izvajanje pritiska nad otroki glede njihove šolske uspešnosti. Starši otrokovo uspešnost na šolskem področju in tudi pri ostalih dejavnostih nekako pričakujejo v zameno za vložen trud in skrb. Želijo si, da bi otroci izpolnili cilje, ki so jih zanje postavili oni. V teh ciljih pa so večkrat tudi skrite ambicije in neizpolnjene želje njih samih. Starši večkrat šolski uspeh dojemajo tudi kot lasten uspeh, torej, če je otrok uspešen na izobraževalnem področju, oziroma tudi kje drugje, to pomeni, da so sami uspešno opravili vzgojno nalog, kar pa je značilno tudi za odnosno motnjo projekcijo. Seveda pa vsi otroci niso enako sposobni in nekaterih zastavljenih ciljev ne morejo doseči. V tem primeru lahko pride v družini do konfliktov, starši so razočarani in nezadovoljni, kar sem ugotovila tudi v svoji raziskavi. Seveda pa se moramo zavedati, da se nekateri starši s tem sprijaznijo in nad otroki ne izvajajo pritiska. Reakcije staršev na neuspeh pa so lahko povsem drugačne in poskušajo otroka na vsak način opravičiti in iskati vzroke za neuspeh otroka v šolskem sistemu, sposobni pa so obtožiti tudi učitelje. Takšni starši se znajdejo v odnosni motnji simbiozi, ki jo opredeljuje Winterhoff (2009), za katero je značilno, da otroka občutijo kot del lastnega telesa, ki seveda ne more storiti kaj narobe. Ta motnja pripomore tudi k povečanju učeno specifičnih in vedenjskih motenj, kot so hiperaktivnost, legastenija in tako dalje, saj starši raje

iščejo vzroke nezaželenega otrokovega obnašanja v naštetih motnjah, kot pa da bi si priznali, da otrok dela nekaj narobe, torej ni ubogljiv in podobno.

Iz odgovorov učiteljic sem razbrala, da je kar nekaj njihovih učencev vzgojenih protektivno, so bolj »razvajeni«, v odnosu do učitelja kot avtoritete pa so pogumnejši. Nekaj učencev kaže tudi vedenjske motenje, ki so v primerjavi s preteklostjo v porastu. Kot sem že dejala, zaradi premajhnega vzorca ni smiselno delati konkretnjših zaključkov, vendar pa lahko odgovori intervjuvanih učiteljic, ki so si med seboj bili precej podobni in so se ponavljali, vsaj nakažro orise dejanske situacije.

Hiter tempo življenja, nestabilnost in pritiski racionalnega vsakdana, privedejo do tega, da ljudje vedno bolj cenijo otroke, ki predstavljajo nekaj trdnega in sigurnega v tem negotovem času. Zato vsekakor ni presenetljivo, da je otrokom posvečena tolikšna pozornost in skrb za njihovo blaginjo, obenem pa starši seveda želijo, da otroci čim bolje izkoristijo svoje potenciale ter so uspešni, saj jim bo tako tudi lažje in boljše v življenju.

8 LITERATURA

1. Aries, Philippe. 1991. *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
2. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck – Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Ehrensaft, Diane. 1997. *Spoiling childhood: how well-meaning parents are giving children to much - but not what they need*. New York, London: Guilford Press.
4. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnost*. Ljubljana: Založba /*cf.
5. Kapetanović, Žana. 2013. *Starši ste vedeli, da tako škodujete otrokom?* Dostopno prek: <http://svet24.si/clanek/5290fc63edaad/starsi-ste-vedeli-da-tako-skodujete-otrokom> (9. julij 2015).
6. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
7. Mihelj, Vlado. 2002. *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Maribor: Ministrstvo za znanost, šolstvo in šport.
8. Puhar, Alenka. 1989. *Prvotno besedilo življenja: oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju*. Zagreb: Globus.
9. Puhar, Alenka. 2004. *Prvotno besedilo življenja: oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Studia humanitatis.
10. Rener, Tanja, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
11. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
12. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina in starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Zidar, Marija. 2003. Nove-stare reprezentacije otrok in otroštva: dekonstrukcija »protektivnega« otroštva. *Teorija in praksa* 40: 357-347
14. Winterhoff, Michael. 2009. *Zakaj naši otroci postajajo tirani*. Tržič: Učila International.

PRILOGA – NAČRT INTERVJUJA

1. SKLOP - DEMOGRAFSKI PODATKI

- Letnica rojstva anketiranca
- Spol anketiranca
- Stopnja izobrazbe
- Leta delovne dobe
- Kraj poučevanja (mesto/podeželje)
- Razred poučevanja (razredna/predmetna stopnja)

2. SKLOP – OBNAŠANJE UČENCEV

- Kako se je spremenilo vedenje učencev, če primerjate današnje s tistimi iz začetkov vašega poučevanja?
- So učenci altruistično naravnani ali zaznavate predvsem egoistično vedenje?
- Kako se odzovejo, če jim ne ugodite kakšne potrebe ter morajo narediti nekaj, kar je v nasprotju z njihovimi željami? (Na primer, sodelovanje pri pouku, čeprav bi se raje igrali.)

3. SKLOP – ODNOS UČENCEV DO UČITELJA

- Kako bi opisali odnos učencev do vas kot avtoritete?

4. SKLOP – ODNOS STARŠEV DO UČITELJA TER ŠOLE

- Kako bi opisali odnos staršev do vas kot učitelja?
- Koliko se starši zanimajo za šolsko delo ter napredek svojih otrok?
- Bi lahko rekli, da se preveč vpletajo v šolsko delo?
- Kako se odzovejo na morebiten neuspeh svojih otrok?
- Se kdaj zgodi, da za otrokov neuspeh okrivijo vas oziroma šolski sistem?

5. SKLOP – ODNOS STARŠEV DO OTROK

- Kako starši ravnajo s svojimi otroki, so do njih pretirano zaščitniški, jih razvajajo, jim preveč popuščajo...?
- Kakšen način vzgoje prevladuje?
- So starši do svojih otrok zahtevni, jim nalagajo veliko obšolskih dejavnosti?
- Imate občutek, da starši izvajajo pritisk nad svojimi otroki glede šolske uspešnosti?

6. SKLOP – MOTNJE

- Čemu pripisujete vzrok za povečanje raznolikosti učnih in vedenjskih motenj? In zakaj se je po vašem mnenju povečalo število učencev s temi motnjami?
- Katerih motenj pa je več? Vedenjskih, čustvenih, učno specifičnih ...?
- Koliko učencev v vašem razredu je usmerjenih, oziroma imajo za svoje motnje oblikovane individualizirane programe?
- Kako učenci z motnjami vplivajo na ostale učence v učnem procesu?
- Kako pa se vi spoprijemate z učenci, ki imajo predvsem vedenjske motnje?